Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

До захисту допущено
кафедрою міжнародних економічних відносин та логістики протокол № ___ від __. __. 2026
Завідувач кафедри _____ Анна ЗАЙЦЕВА
(підпис) (ім'я прізвище)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(першого (бакалаврского)/другого (магістерського))

«ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЄС»
(тема роботи)

Спеціальність (спеціалізація) 292 Міжнародні економічні відносини
(код та найменування спеціальності; спеціалізації спеціальності)

Освітня програма Міжнародні економічні відносини
(назва освітньої програми)

Здобувач _____ Анастасія ФЕДОРЧЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

Науковий керівник _____ Андрій ПОЛІВАНЦЕВ
(ім'я, прізвище)

Харків – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносина та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Спеціальність 292 – «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма – «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
міжнародних економічних відносин
та логістики
Анна ЗАЙЦЕВА

_____
«____» _____2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

_____ Федорченко Анастасії Віталіївні _____

1. Тема роботи: «Особливості впливу освітньої міграції на економічний розвиток країн ЄС»
керівник роботи к.е.н., доцент Поліванцев Андрій Сергійович
затверджені наказом по університету від 14.11. 2025 року № 4001-5/4122.

2. Строк подання студентом роботи 14.05.2026

3. Перелік питань, які потрібно розробити: охарактеризувати види міграції, форми освітньої міграції в умовах глобалізації; дослідити роль освітньої міграції в економічному розвитку країни; проаналізувати сучасний стан освітньої міграції у країнах ЄС; окреслити особливості освітньої міграції до країн ЄС; навести перспектики розвитку та трансформації освітньої міграції у країнах ЄС.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Теоретичні засади дослідження освітньої міграції
2	Розділ 2. Особливості впливу та економічні наслідки освітньої міграції для країн ЄС

5. Дата видачі завдання 01.12.25

Студент _____ Анастасія ФЕДОРЧЕНКО
(підпис)

Керівник роботи Андрій ПОЛІВАНЦЕВ

АНОТАЦІЯ

Федорченко А. В. Особливості впливу освітньої міграції на економічний розвиток країн ЄС: бакалаврська кваліфікаційна робота [Рукопис]. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. 66 с.

Бакалаврська кваліфікаційна робота присвячена дослідженню особливостей освітньої міграції, впливу освітньої міграції на економічний розвиток країн ЄС. Авторка з'ясовує особливості впливу освітньої міграції на економічний розвиток країн ЄС. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків; містить 65 сторінок тексту, 13 рисунків, 11 таблиць. Список джерел містить 56 найменування літератури, 27 електронні публікації.У першому розділі роботи розглядаються теоретичні засади дослідження освітньої міграції, сутність, види міграції, форми освітньої міграції в умовах глобалізації. У другому розділі аналізується сучасний стан освітній міграційних процнсів, їх впливу на економічний розвиток, також економічні наслідки освітньої міграції для країн ЄС.

Ключові слова: міграція, освітня міграція, економічний розвиток, глобалізація, міграційні процеси.

ANNOTATION

Fedorchenko A. Peculiarities of the impact of educational migration on the economic development of EU countries: bachelor's qualification work [Manuscript]. Kh.: V. N. Karazin KhNU, 2026. 66 p.

The bachelor's qualification work is devoted to the study of the features of educational migration, the impact of educational migration on the economic development of EU countries. The author clarifies the features of the impact of educational migration on the economic development of EU countries. The work consists of an introduction, two sections, conclusions; contains 65 pages of text, 13 figures, 11 tables. The list of sources contains 56 titles of literature, 27 electronic publications. The first section of the work considers the theoretical foundations of the study of educational migration, the essence, types of migration, forms of educational migration in the context of globalization. The second section analyzes the current state of educational migration processes, their impact on economic development, as well as the economic consequences of educational migration for EU countries.

Keywords: migration, educational migration, economic development, globalization, migration processes.

ЗМІСТ

Вступ 6

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження освітньої міграції 9

1.1. Сутність, види міграції, форми освітньої міграції в умовах глобалізації 9

1.2. Роль освітньої міграції в економічному розвитку країни 16

Висновки до першого розділу 23

Розділ 2. Особливості впливу та економічні наслідки освітньої міграції для країн ЄС 24

2.1. Аналіз сучасного стану освітньої міграції у країнах ЄС 24

2.2. Особливості освітньої міграції до країн ЄС 34

2.3. Перспектики розвитку та трансформації освітньої міграції у країнах ЄС 44

Висновки до другого розділу 54

Висновки 57

Список використаних джерел 60

ВСТУП

Актуальність даної теми. Актуальність теми впливу освітньої міграції на економіку ЄС обумовлена тим, що в умовах глобальної конкуренції за інтелектуальні ресурси студенти-мігранти розглядаються не просто як споживачі освітніх послуг, а як стратегічний інвестиційний актив. Актуальність полягає у необхідності розробки ефективних механізмів перетворення «припливу студентів» на стабільне «економічне зростання». Для країн ЄС освітня міграція — це головний запобіжник проти технологічного відставання від США та Китаю, а також інструмент підтримки соціально-економічної стійкості в довгостроковій перспективі. В умовах старіння населення, залучення молодих мігрантів через освіту є найбільш соціально безпечним методом міграційної політики. Студенти легше асимілюються, вивчають мову та інтегруються в правове поле, що зменшує витрати держави на їхню подальшу соціалізацію порівняно з іншими категоріями мігрантів.

Ступінь вивченості проблеми. Міжнародні дослідники фокусуються на глобальних трендах, управлінні міграційними потоками та зв'язку між освітою і сталим розвитком, зокрема Філіп Фарг спеціалізується на міграції в арабському світі та країнах Середземномор’я та ЄС, Хайн де Хаас, автор фундаментальних праць про міграцію як частину загального розвитку, Крістоф Ван Мол досліджує внутрішньоєвропейську мобільність студентів (програма Erasmus) та її соціальні наслідки. Українські дослідники приділяють значну увагу «відтоку мізків», академічній мобільності та впливу міграції на національну економіку, зокрема, Л.І. Безтелесна, Л.К. Семів, Л.А. Жураковська та В.М. Філатов, досліджують тенденції міжнародної студентської міграції в умовах глобалізації. Разом із тим, динаміка змін освітньої иіграції до країн ЄС, вплив на розвиток країн ЄС зумовлюють необхідність переосмислення наявних підходів і поглибленого аналізу сучасних міграційних тенденції.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення особливостей впливу освітньої міграції на економічний розвиток країн ЄС.

Для досягнення поставленної мети визначено такі **завдання:**

1) охарактеризувати види міграції, форми освітньої міграції в умовах глобалізації;

2) дослідити роль освітньої міграції в економічному розвитку країни;

3) проаналізувати сучасний стан освітньої міграції у країнах ЄС;

4) окреслити особливості освітньої міграції до країн ЄС;

5) навести перспектики розвитку та трансформації освітньої міграції у країнах ЄС.

Об'єктом дослідження є розвиток освітньої міграції та її вплив на економічний розвиток країн Європейського Союзу.

Предметом дослідження є особливості освітньої міграції у країнах ЄС.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить комплексний підхід, що базується на поєднанні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Зокрема, застосування аналізу, синтезу та аналогії дозволило детально вивчити структуру освітньої міграції, тоді як метод теоретичного узагальнення став підґрунтям для формування концептуальних засад роботи. Для обробки кількісних показників та оцінки економічних взаємозв'язків використано економіко-статистичні методи. Емпіричну базу дослідження сформовано за допомогою методу порівняння, що дало змогу зіставити рівні розвитку країн ЄС та динаміку міграційних потоків. Теоретичним фундаментом слугували фундаментальні праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених.

Інформаційну основу дослідження складають статистичні та аналітичні довідники та матеріали, офіційні матеріали міжнародних організацій, електронні ресурси, матеріали конференцій, фахові видання, наукові та експертні звіти, експертні звіти. До основних джерел інформації належать статистичні бази Eurostat, UNESCO, OECD та World Bank, які містять дані щодо міжнародної студентської мобільності, рівня зайнятості, ВВП, структури ринку праці та демографічних показників, аналітичні звіти European Commission, матеріали програм Erasmus+, а також дослідження міжнародних

організацій щодо впливу освітньої міграції на людський капітал та інноваційний розвиток країн ЄС.

Апробація результатів дослідження. Основні питання розкриті у бакалаврській роботі, були представлені на XXI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні вектори розвитку міжнародних економічних відносин» 26.02.2026, м. Харків, Україна.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків; містить 64 сторінки тексту, 13 рисунків, 12 таблиць. Список джерел містить 55 найменування літератури, 27 електронні публікації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ

1.1. Сутність, види міграції, форми освітньої міграції в умовах глобалізації

Міграція населення є складним соціально-економічним явищем, що відображає переміщення людей у просторі з різною метою, тривалістю та правовим статусом. В умовах глобалізації міграційні процеси набули системного характеру та стали важливим фактором розвитку національних економік, ринків праці й демографічної динаміки. У науковій літературі виокремлюють декілька основних видів міграції залежно від ключових класифікаційних ознак.

У сучасних умовах глобалізаційних змін, таке явище як міграція набула багатовимірного та масштабного, характеру перетворившись на один із ключових чинників соціально-економічного, демографічного та політичного розвитку світу. Міграційні процеси пов'язані з трансформацією світового ринку праці, поширенням інформаційно-комунікаційних технологій. Активізація міжнародних економічних зв’язків, нерівномірність розвитку країн і регіонів, зростання та розширення можливостей для мобільності населення зумовлюють постійне нарощування інтенсивності міграційних потоків. Безумовно, міграція та міграційні процеси істотно впливають на демографічну структуру населення, національні ринки праці, системи соціального забезпечення та економічну безпеку держав [28].

Поняття міграції є базовою категорією демографії, економіки, соціології та міжнародних відносин. У наукових дослідженнях воно трактується по-різному залежно від дисциплінарного підходу, історичного контексту та об’єкта аналізу. Узагальнення наукових позицій закордонних і вітчизняних вчених дозволяє комплексно розкрити сутність цього явища – таблиця 1.1.

Таблиця 1.1.

Узагальнення закордонних і вітчизняних вчених визначення міграція

Автор	Визначення поняття міграція	Акцент
Ернст Георг Равенштайн	Переміщення населення з одного місця проживання до іншого, що підпорядковується об'єктивним законам та закономірностям.	Регулярність міграційних потоків у просторі, обумовлений економічними причинами.
Еверетт Лі	Результат дії чинників «виштовхування» та «притягування», що впливають на рішення індивіда щодо переміщення.	Мотивація та рішення/вибір мігранта, «штовхати-тягнути» фактори
Майкл Тодаро	Економічно обґрунтоване переміщення робочої сили, спрямоване на максимізацію очікуваного доходу.	Потенційно великі доходи на новому ринку праці.
Дуглас Массей	Соціальний процес, який підтримується міграційними мережами, інститутами та соціальними зв'язками.	Самовідтворюваність міграції, яка спричинена соціальними зв'язками між представниками різних ринків праці.
Олександр Хомра	Територіальне переміщення населення, що супроводжується зміною місця проживання та впливає на відтворення трудових ресурсів.	Економічний підхід, спираючись на демографічні процеси.
Елла Лібанова	Соціально-економічний процес, що впливає на людський капітал, ринок праці та соціальну безпеку держави.	Національний розвиток, людський капітал
Ірина Прибиткова	Форма соціальної мобільності, яка є реакцією населення на структурні зміни в суспільстві.	Трансформаційні процеси у соціальній сфері
Олена Довгаль	Процес просторового переміщення населення між країнами або регіонами, пов'язаний зі зміною місця проживання на тимчасовій або постійній основі, що зумовлений економічними, соціальними, політичними, демографічними та культурними чинниками.	Наслідок глобалізації та міжнародної економічної інтеграції, не лише демографічне, а й економічне явище, що формує конкурентні переваги держав.
Міжнародна організація з міграції	Будь-яке переміщення осіб у межах держави або через міжнародний кордон незалежно від причин і тривалості.	Універсальність визначення, правовий та інституційний підхід

Джерело: складено автором за матеріалами [30-37]

Таким чином, спираючись на визначення поняття міграції різними вченими, можна зазначити, що міграція це складний процес, суспільне явище, яке охоплює переміщення населення як в межах держави або за її кордон з різною метою, тривалістю та правовим статусом. Міграція це певне відображення реакції населення на економічні, соціальні, політичні,

демографічні та екологічні диспропорції. Види міграцій за різними ознаками наведено на рисунку 1.1.

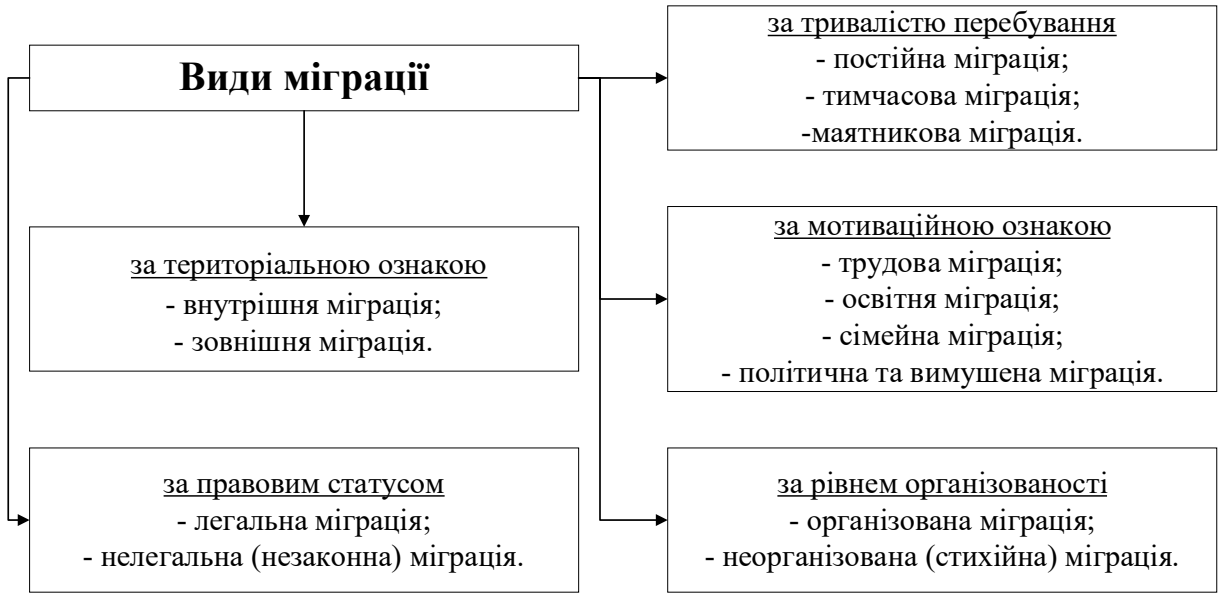

Рис. 1.1. Види міграцій за різними класифікаційними ознаками

Джерело: складено автором за матеріалами [27,32]

З наведеного на рисунку 1.1. видно, що за територіальною ознакою виділяють внутрішню та зовнішню міграцію. Внутрішня міграція це переиіщення населення між регаонами в межах однієї країни, тісно пов’язана з процесами регіональної диференціації доходів та трансформації ринку праці. Зовнішня, також має назву, міжнародна міграція передбачає перетинання державних кордонів, є важливим чинником міжнародного поділу праці та перерозподілу людського капіталу між країнами.

За тривалістю перебування для постійної міграції характерно зміна місця проживання на безстроковий період і має значний вплив на демографічну структуру країн. Тимчасова міграція - обмежений строк перебування за межами місця постійного проживання, частіше з подальшим поверненням мігранта. Сезонна міграція обумовлена циклічними потребами економіки, зокрема в сільському господарстві, будівництві чи туристичній сфері [21].

За правовим статусом мігрантів розділяють на легальних та нелегальних. Легальна міграція переміщення осіб здійснюється згідно чинного законодавства країн походження та призначення, нелегальна супроводжується

порушенням міграційних правил і створює суттєві соціально-економічні та безпекові ризики.

Окремо важливе місце посідає міграція за класифікаційними ознаками за цілями та мотивами переміщення**.** Найпоширенішим явищем є трудова міграція, виникає внаслідок відмінностей у рівні заробітної плати, зайнятості та соціальних стандартів між країнами чи регіонами. Освітня міграція пов’язана з отриманням освіти або підвищенням кваліфікації за кордоном і відіграє ключову роль у формуванні глобального ринку знань. До окремих видів також належить сімейна - возз’єднання родини, вимушена міграція - спричинена війнами, політичними переслідуваннями, економічними кризами або природними катастрофами [36].

Різноманіття видів міграції відображає складність і багатовимірність міграційних процесів. Узагальнення теоретичних визначень дозволяє не лише систематизувати наукові підходи до вивчення міграції, а й сформувати ефективну державну політику у сфері регулювання мобільності населення в умовах глобалізаційних змін.

Таким чином, міграція виступає важливим механізмом перерозподілу трудових ресурсів і людського капіталу у глобальному масштабі. В умовах формування економіки знань міграційні процеси дедалі частіше пов’язуються не лише з фізичним переміщенням людей, а й з рухом знань, навичок та інтелектуального потенціалу, останніми роками особлива увага приділяється освітній міграції.

Освітня міграція — це певна форма як міжнародної так і внутрішньої міграції населення, що передбачає тимчасове або довгострокове переміщення осіб з метою здобуття освіти, підвищення кваліфікації, участі в наукових дослідженнях чи академічних обмінах. На відміну від трудової міграції, її первинною мотивацією є інвестування у людський капітал, однак у довгостроковій перспективі вона часто трансформується у професійну та наукову мобільність [21].

Освітня міграція у сучасних наукових дослідженнях розглядається як складова глобальних міграційних процесів, котра тісно пов’язана з нерівномірністю соціально-економічного розвитку, відмінностями у якості освітніх систем, мовними та культурними факторами. За оцінками міжнародних організацій, кількість здоувачів вищої освіти, що навчаються за межами країни походження, стабільно зростає, при цьому формуються глобальні потоки знань та компетенції. Такі інституції, як UNESCO та OECD, акцентують увагу на зростанні ролі освіти у сталому розвитку та міжнародній конкурентоспроможності країни. Рушійні сили освітньої міграції наведено на рисунку 1.2.

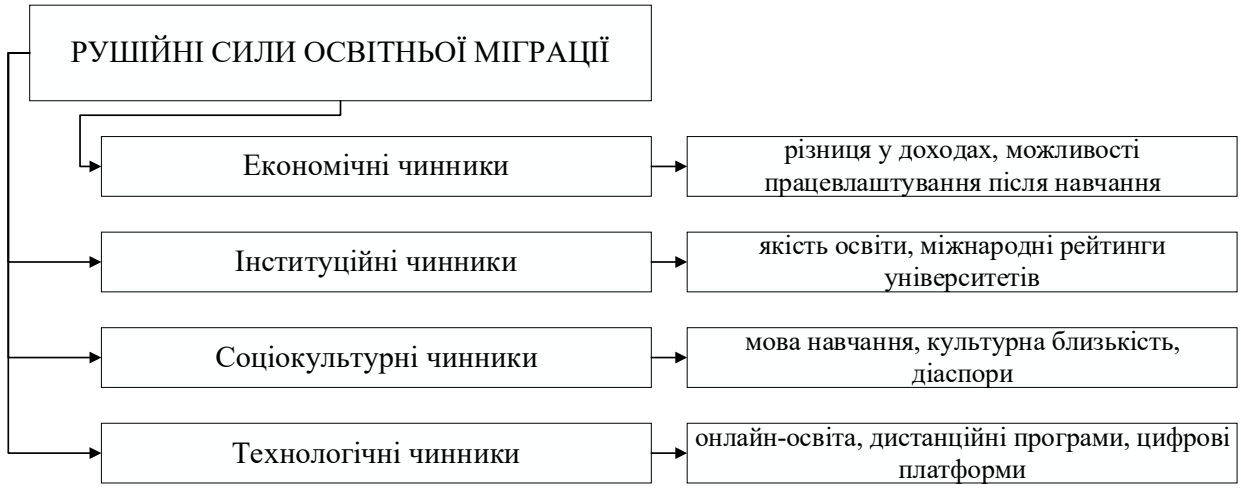

Рис. 1.2. Рушійні сили освітньої міграції

Джерело: складено автором за матеріалами [29-31]

В умовах глобалізаційних змін взаємозалежність національних освітніх систем постійно посилюється, це сприяє уніфікації стандартів та дозволяє розширити можливості академічної мобільності. Формування «економіки знань» підвищує попит на висококваліфікованих кадрів, що стимулює уряди країн лібералізувати візові режими для студентів і дослідників, а університети в свою чергу до інтернаціоналізації навчальних програм.

Освітня міграція виконує функцію певного «мосту» між країнами-донорами та країнами-реципієнтами знань, але водночас загострює проблему «витоку мізків» для держав з обмеженими можливостями утримання талантів.

Приплив людського капіталу для країн-реципієнтів означає зростання доходів освітнього сектору та підвищення інноваційного потенціалу. Для країн-донорів в свою чергу, з одного боку, це ризик втрати молодих і талановитих кадрів, а з іншого — наявна можливість формування транснаціональних мереж, повернення фахівців з новими компетенціями [18].

Виокремлюють низку форм освітньої міграції, які мають відмінності між собою за наслідаками для країни, тривалістю та інституційним оформленням – рисунок 1.3.

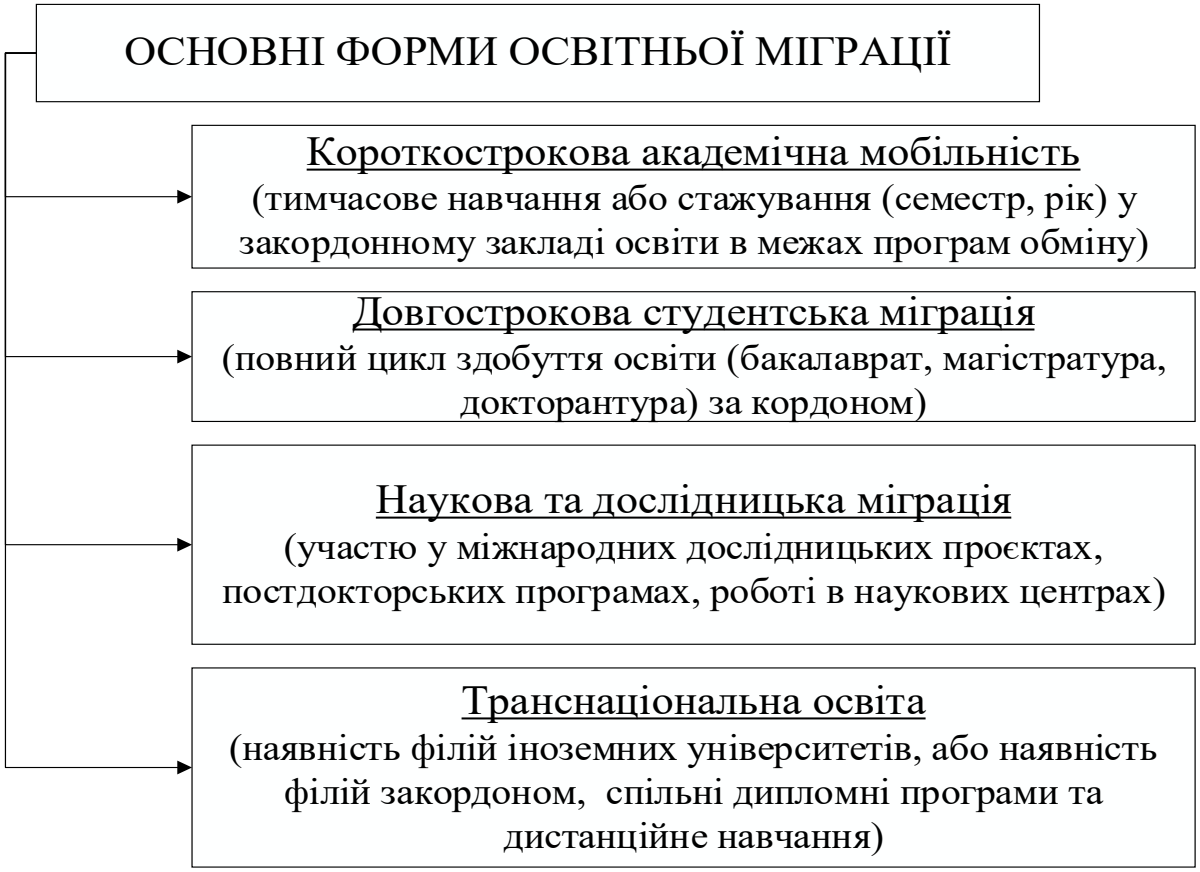

Рис. 1.3. Основні форми освітньої міграції
Джерело: складено автором за матеріалами [21,32]

Виходячи з наведеного, варто зазначити, що короткострокова академічна мобільність, сприяє підвищенню якості підготовки кадрів і, як правило, не призводить до постійної міграції, але активізує міжкультурну комунікацію.

Довгострокова студентська міграція, це форма освітньої міграції яка має найбільший потенціал трансформації у трудову міграцію, особливо у країнах з розвиненими ринками праці.Тому, що перебуваючи довгий термін на

навчанні, здобувач починає займається питання працнвлаштування. Міграція наукова та дослідницька є ключовою для глобального обміну інноваціями та формування міжнародних наукових мереж.

Транснаціональна освіта, як форма міграції знижує фізичну мобільність, але посилює інтеграцію освітніх систем і конкуренцію на глобальному ринку освітніх послуг [30].

Сьогодні, в мінливих умовах освітня міграція є одним із найдинамічніших і стратегічно важливих видів міжнародної міграції. Освітня міграція має ряд особливостей, одна з ключових – це інвестиційний характер. Основними суб'єктами освітньої міграції є молодь, яка перебуває на етапі професійного становлення та орієнтована на підвищення своєї конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці, тому витрати на навчання за кордоном у більш претижному закладі розглядається як довгострокові інвестиції, що потенційно у майбутньому забезпечить вищі доходи, кращі умови праці та розширені кар'єрні можливості [34].

Тісний взаємозв'язок освітньої міграції з трудовою, це одна з особливосей. Сутність цієї особливості полягає у трансформації освітньої міграції з тимчасової у постійну, що має як позитивні, так і негативні наслідки для країн походження студентів. Навчання за кордоном – це початковий етап трудової міграції.

Селекивність, особливість освітньої міграції. Навчання за кордоном обирають особи з більш високим рівнем підготовки, мотивації та безумовно наявними фінансовими ресурсами. В цьому випадку посилюєтья нерівність доступу до якісної освіти між різними соціальними групами та регіонами, а також провокує «відтік інтелекту» з країн, що розвиваються. Освітній міграції притаманий транзитний характер в межах розкриття селективності.

Отже, освітня міграція виконує інтеграційно-культурну функцію, сприяючи міжкультурному діалогу, поширенню знань, цінностей і соціальних практик, але може супроводжуватися викликами адаптації, мовними бар'єрами та соціальною ізоляцією мігрантів. Проте є невід'ємною складовою

міжнародної міграції робочої сили, виконуючи функцію довгострокового формування її якісних параметрів.

1.2. Роль освітньої міграції в економічному розвитку країни

Протягом XXI століття міграційні процеси зазнали суттєвої активізації під впливом масштабних історичних подій, зокрема світових війн, політичних революцій та глибоких економічних криз. Особливо потужні міграційні хвилі спостерігалися в післявоєнний період, насамперед після Другої світової війни, коли мільйони людей були змушені залишити місця постійного проживання внаслідок політичних репресій, етнічних протистоянь і складних соціально-економічних умов.

Міграція тісно переплітається з міжнародною політикою, оскільки передбачає регулювання транскордонного переміщення населення, що належить до компетенції національних держав та міжнародних інституцій. Державна політика країни у сфері прийому мігрантів, надання притулку, інтеграції або депортації суттєво впливає на масштаби, інтенсивність і напрями міграційних потоків в світі. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні угоди та правові акти, зокрема Конвенція про статус біженців 1951 року, яка закріплює основні механізми захисту прав мігрантів і біженців [45].

Отже, міграція є невід'ємним елементом системи міжнародних екрномічних відносин, економічного розвитку країн, оскільки вона впливає на економічні, соціальні та політичні процеси як у країнах-реципієнтах, так і в державах походження мігрантів.

Міграція виступає важливим чинником економічного зростання, оскільки забезпечує країни-реципієнти додатковими трудовими ресурсами, сприяє заповненню дефіцитних робочих місць, активізує інноваційну діяльність і споживчий попит, а також стимулює обмін знаннями й навичками. Водночас для країн-донорів міграція нерідко супроводжується явищем «відтоку мізків», що може послаблювати їхній людський потенціал. Натомість приймаючі

держави отримують переваги у вигляді зростання людського капіталу, збільшення податкових надходжень і посилення економічної диверсифікації. Загальний ефект міграції значною мірою визначається державною політикою та ефективністю інтеграції мігрантів, що за умови сприятливих умов сприяє сталому економічному й соціальному розвитку країни-реципієнта, але при цьому має й негативні наслідки. Вплив міграції на розвиток країн-донорів та країн-реципієнтів наведено на рисунку 1.4.

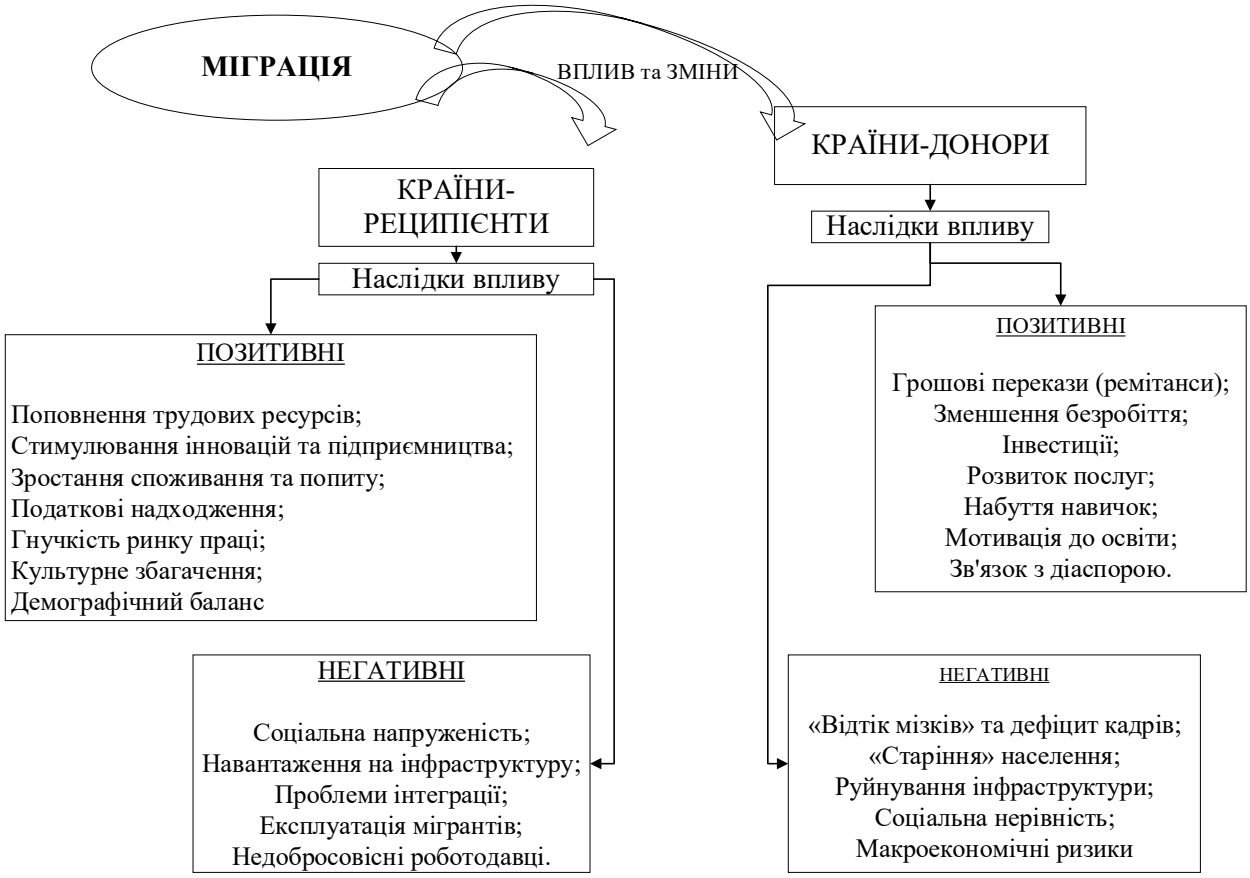

Рис. 1.4. Вплив міграції на розвиток країн (донорів та реципієнтів)

Джерело: складено автором за матеріалами [32,33,41]

З наведеного на рисунку 1.4., бачимо, що міграція комплексно впливає на країну, її розвиток, і цей вплив має як позитивні, так і негативні наслідки, наприклад, країни -донори у вигляді збільшення транзакцій, а саме грошових переказів підтримують банківську систему, оскільки за проведення транзакцій утримується комісія, зменшується рівень безробіття, мігранти реєструються

офіційно, і працевлаштовуються, показник безробіття знижується, а серед негативних наслідків, це занепад інфраструктури, ціни зростають оскільки збільшується попит, соціальна відповідальність знижується, соціальна нерівність стає більш помітною. Також з'являються макроекономічні ризики, які знаходять свій прояв у зміцнення курсу валюти під впливом переказів, що в свою чергу знижує конкурентоспроможність експортерів та спричиняє зростанню цін [18].

Вплив міграційних процесів на країни-реципієнти також позитиний та негативний. До позитивних наслідків, слід віднести заповнення дефіциту робочих місць в сферах, де заробітна плата ничжа за середню, мігранти доволі часто приносять нові «старт-ап» ідеі та навички. Загальне зростання чисельності населення провокує підвищення попиту на послуги та товари, що стимулює економічні процеси.

Водночас з позитивними наслідками, є і негативні, а саме соціальна інфраструктура зазнає перенавантаження, оскільки необхідна більша кількість ресурсів в сфері охорони здоров'я, освіти, соціальні послуги, виникає соціальна напруга між різними групами населення, може виникати конкуренція з місцевими працівниками на ринку праці [18].

Таким чином, міграція — це двосічний меч, оскільки країна-донор отримує певні вигоди, особливо через грошові потоки та людський капітал, але й ризик відтоку робочої сили та структурні зміни вимагають виваженої державної міграційної політики для максимізації позитивних ефектів та мінімізації втрат.

Взагалі, міграція є потужним рушієм економічного зростання, оскільки забезпечує імпорт праці, рух людських ресурсів, заповнює вакансії, стимулює інновації та споживання, сприяє обміну знаннями, хоча для країн-донорів може означати «відтік мізків», тоді як країни-реципієнти виграють від збільшення людського капіталу, податкових надходжень та диверсифікації.

Вплив міграції залежить від політики держави та інтеграції мігрантів, що веде до економічного та соціального розвитку в приймаючій країні.

Вплив міграції на розвиток країни проявляється безпосередньо через мігрантів. А не тільки через обрану політику держави. Мігранти в своб чергу роблять певний внесок, в залежності від того, яка мета зміни місця знаходження, а саме, як:

1) працівники - частина ринку праці, а значить впливають на розподіл доходів у країні, на пріоритети внутрішніх інвестицій;

2) студенти - сприяють збільшенню людського капіталу та поширюють знання;

3) підприємці та інвестори - створюють робочі місця та сприяють інноваціям і технологічним змінам;

4) споживачі, сприяють збільшенню попиту на вітчизняні та іноземні товари і послуги, впливаючи на ціни та рівень виробництва, на торговий баланс країни.

5) вкладники, не лише надсилають грошові перекази в свою країну походження, але й опосередковано, через банківську систему, сприяють залученню інвестицій у приймаючу країну;

6) платники податків, роблять внесок у державний бюджет і отримують в свою чергу державні послуги [25].

Певний внесок в економіку, та наслідки (позитивні та/або негативні), які настануть залежить від ряду факторів:

– соціально-економічних (вік, стать, країна походження та рівень кваліфікації);

– умови праці (міграційний статус та трудові права);

– рівень інтеграції мігрантів в суспільство, особливо на ринку праці, з точки зору соціального захисту, освіти та охорони здоров’я;

– економічне середовище країни призначення, в контексті ділових циклів і довгострокових перспектив зростання;

– політичне та інституційне середовище, впливає на ступінь ефективного використання навичок мігрантів і на можливість мігрантів інвестувати та розвивати власний бізнес та робити внесок у фіскальну систему країни.

Економічна інтеграція мігрантів в соціально-економічну систему країни робить значний внесок у розвиток економіки країни. Діяльність мігрантів впливає на економічне процвітання країни та на добробут місцевого населення, а також на системи соціального захисту та інші компенсаційні схеми [26].

Для ідентифікації економічного механізму, що сприяє міграціям і зміні режимів відтворення населення, нами введена категорія демоекономічної ніші. Її величина визначає демографічну ємність національної або регіональної економіки залежно від співвідношення рівня доходів і витрат домогосподарств в умовах певних соціальних стандартів споживання. Звуження демоекономічної ніші стимулює трудову еміграцію, збільшення смертності і скорочення народжуваності.

Освітня міграція, має альтернативне визначення інтелектуальна міграція це органічна складова певного етапу розвитку світогосподарських зв'язків і найбільш повно проявляється як характеристика економіки знань . «Економіка знань» — це модель економічного розвитку, за якої визначальну роль відіграють саме наукові знання, інформація та інновації. Функціонування такої економіки ґрунтується на доступі до глобальних ресурсів інтелектуальної власності та активному використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Теоретичне обґрунтування освітньої міграції, зокрема, простежується в концепції «зворотного зв'язку» Б. Томаса, який розглядав міжнародну трудову міграцію як результат чергування фаз економічного піднесення та спаду. У межах цієї теорії переміщення робочої сили пояснюється нерівномірністю економічного розвитку країн і регіонів [37].

Освітня міграція володіє значним інвестиційним потенціалом для людського капіталу приймаючої країни та створює умови для отримання

мультиплікативного ефекту від використання праці, наукових розробок, винаходів і професійного досвіду висококваліфікованих іммігрантів. Особливого значення набуває трансфер знань, компетенцій і професійних

навичок, що передаються місцевим молодим фахівцям, сприяючи підвищенню загального рівня інноваційної спроможності економіки.

Емпіричні дослідження, проведені у США, підтвердили, що зростання рівня імміграції на один відсотковий пункт (1%) супроводжується збільшенням темпів зростання валового внутрішнього продукту приблизно на 0,1%. Тому можна стверджувати, що освітня міграція для країни-реціпієнта має позитивний вплив на економічний розвиток країни в цілому.

В межах нашого для оцінки впливу освітньої міграції на економіний розвиток країн ЄС доцільно використати кореляцйний аналіз, а саме визначити кореляційний індикатор індексу освітньої міграційної інтенсивності на ВВП країни. Даний індикатор дозволить зробити оцінку та тісноту взаємозв'язку між масштабами освітньої міграції в країні та рівнем її економічного розвитку, що вимірюється через валовий внутрішній продукт (ВВП), зазвичай у розрахунку на душу населення [47].

Кореляційний індикатор ґрунтується на застосуванні коефіцієнта кореляції Пірсона, який дозволяє визначити, чи існує статистично значущий зв'язок між індексом освітньої міграційної інтенсивності (ІОІІ) — як показником інтернаціоналізації освіти та акумуляції людського капіталу; ВВП або ВВП на душу населення — як узагальнюючим індикатором економічного розвитку.

Значення коефіцієнта кореляції - r коливається в межах від –1 до +1, і має наступне трактування:

r>0r > 0r>0 — позитивний зв'язок: зростання інтенсивності освітньої міграції супроводжується підвищенням рівня ВВП, що свідчить про позитивний вплив людського капіталу на економічний розвиток;

r<0r < 0r<0 — негативний зв'язок: зростання ІОІІ асоціюється зі зниженням ВВП, що може вказувати на структурні диспропорції або неефективну інтеграцію освітніх мігрантів

r= 0 — відсутність істотного лінійного зв'язку між показниками.

За силою зв’язку: $|r| < 0,3$ — слабкий зв’язок; $0,3 \leq |r| < 0,7$ — помірний зв’язок; $|r| \geq 0,7$ — сильний зв’язок.

Таким чином, позитивна кореляція між ІОІІ та ВВП підтверджує тезу про освітню міграцію як довгостроковий фактор економічного зростання [15,16].

Індекс освітньої міграційної інтенсивності (IEMI), узагальнюючий аналітичний показник, який відображає масштаб і значущість освітньої міграції в країні шляхом визначення частки іноземних (або мобільних) студентів у загальній чисельності студентського контингенту. Дає змогу кількісно оцінити ступінь залученості національної системи освіти до міжнародних міграційних процесів, тобто показує масштаб освітньої міграції в країні.

Індекс характеризує інтенсивність освітньої мобільності та рівень інтернаціоналізації вищої освіти. Високе значення ІОІІ свідчить про те, що країна є привабливим освітнім центром, інтегрованим у глобальний ринок освітніх послуг. Низьке значення індексу вказує на обмежену участь у міжнародній освітній міграції або переважання відтоку студентів. З економічної точки зору IEMI відображає потенціал країни щодо залучення інвестицій у людський капітал; формування резерву висококваліфікованої робочої сили; посилення конкурентоспроможності економіки знань. Індекс дозволяє порівнювати країни за рівнем залучення іноземних студентів, виявляти освітні хаби та країни-донори освітньої міграції.

Кореляційний індикатор впливу індексу освітньої міграційної інтенсивності на ВВП є важливим статистичним інструментом аналізу взаємозв’язку та впливу між інтернаціоналізацією освіти та економічним розвитком країни. Його застосування дозволяє виявити роль освітньої міграції у формуванні людського капіталу та обґрунтувати її значення як чинника довгострокового економічного зростання.

Висновки до першого розділу

1. Міграція є складним соціально-економічним явищем, що відображає переміщення населення з метою покращення умов життя, праці та навчання. У сучасних умовах глобалізації вона набуває різноманітних форм і видів, включаючи трудову, освітню, вимушену та внутрішню міграцію. Освітня міграція виступає важливим інструментом формування людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності національних економік. Її основними формами є навчання за кордоном, академічна мобільність, короткострокові освітні програми та дистанційне навчання. Глобалізаційні процеси сприяють активізації освітньої міграції через інтернаціоналізацію освіти та розвиток цифрових технологій. Водночас така міграція може призводити до «відтоку мізків» та посилення нерівності між країнами. Отже, ефективне управління міграційними процесами є важливим завданням державної політики в умовах глобалізації.

2. Міграція є важливим чинником економічного розвитку країни, оскільки впливає на формування трудових ресурсів та структуру ринку праці. Вона сприяє перерозподілу робочої сили між регіонами та галузями, забезпечуючи більш ефективне використання людського капіталу. Залучення трудових мігрантів дозволяє компенсувати дефіцит кадрів у певних секторах економіки. Водночас еміграція може призводити до відтоку кваліфікованих спеціалістів, що негативно позначається на інноваційному потенціалі країни. Позитивним аспектом міграції є зростання грошових переказів, які підтримують внутрішній попит і сприяють розвитку малого бізнесу. Міграційні процеси також стимулюють передачу знань, досвіду та технологій між країнами. Це сприяє підвищенню продуктивності праці та розвитку підприємництва. Важливим є вплив міграції на демографічну ситуацію, зокрема старіння населення або, навпаки, його омолодження. Отже, міграція є складним і багатогранним явищем, яке має як позитивний, так і негативний вплив на економічний розвиток країни.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ ДЛЯ КРАЇН ЄС

2.1. Аналіз сучасного стану освітньої міграції у країнах ЄС

Людський капітал у структурі національного багатства світового співтовариства займає провідну позицію, питома вага складає - 64%, тоді як природний капітал близько 20%, а фізичний — лише 16%. Це підтверджує ключову роль знань, освіти та професійних компетентностей у сучасному економічному розвитку.

Економіка, яка заснована на знаннях, висуває принципово нові вимоги до системи освіти. Зокрема, вона зорієнтована на потреби споживачів освітніх послуг, забезпечує безперервне оновлення знань, інтегрується з професійною діяльністю осіб, які навчаються, та гарантує гнучкість у виборі темпів, форм і засобів навчання [9].

Важливими є можливість формування індивідуальних освітніх траєкторій, набуття професійних компетентностей, створення механізмів соціально-психологічної адаптації, розвитку особистості й впровадження інноваційних освітніх підходів.

Перед тим, як перейти до аналізу освітньої міграції у країнах ЄС слід звернути увагу, що освітня міграція розподіялється за певними видами:

1) повний цикл навчання, тобто отримання вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти) та/або на другому (магістреському рівні ввищої освіти), третьому (PhD) .

2) академічна мобільність здобувачів вищої освіти (короткострокове навчання, програми та гранти)

3) академічна мобільність науково-педагогічних працівників (підвищення каліфікації, гранти, обмін досвідом, тощо).

Окрім зазначених видів, є ще форми прояву міграції така як реальна, та віртуальна (дистанційна) – залучення до освітнього процесу в закордонному

навчальному закладі в режимі дистанційного навчання, проходження підвищенн каліфікації, стажування, тощо [1,3].

Освітня міграція охоплює переміщення осіб за кордон з метою здобуття освіти, професійної підготовки, стажування або підвищення кваліфікації.

Враховуючи, ще, той факт що цифрові зміни та цифровізація трансформує традиційні уявлення про міграцію, розмиваючи кордони між «мобільністю» та «присутністю». Онлайн-курси, спільні віртуальні кампуси та міжнародні дослідницькі платформи створюють нові гібридні форми освітньої міграції, що поєднують фізичне та віртуальне переміщення.

Це особливо актуально для країн, які прагнуть інтегруватися у глобальний освітній простір без значних міграційних втрат. На рисунку 2.1. наведено розподіл освітньої міграції за видами у країнах ЄС, у %.

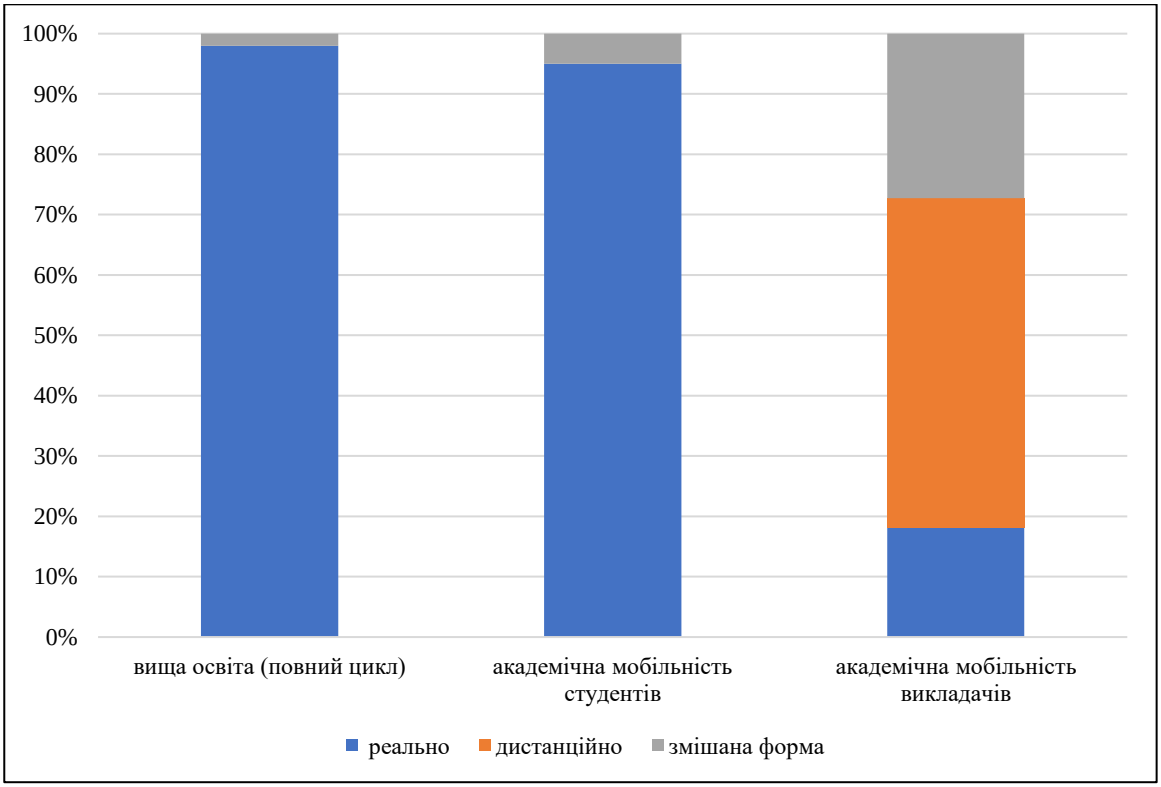

Рис. 2.1. Розподіл освітньої міграції за видами у країнах ЄС, у %.
Джерело: складено атором за матеріалами [7,8]

З наведено на рисунку 2.1. видно, що вища освіта у країнах ЄС за трьому рівнями здобувається здебільшого у реальній освітній міграції (98%), і тільки 2 % - це змішана форма, таку форму обирають здобувачі, які завершують

навчання на певному рівні вищої освіти, беручи участь в академічній мобільності між країнами ЄС [8].

Наприклад, освітня міграція здобувача відбулась з України в Німеччину, і в межах навчання вже в Німеччині здобувач бере учать в академічній мобільності до Польщі, і це буде змішана форма. Академічна мобільність студентів, розподіляється на ральну (95%) та змішану форму (5%), здобувач направляється до країни-реціпієнта, а завершує навчання повернувшись додому.

Академічна мобільність викладачів розподіляється на три форми, реальна (30%), дистанційний формат (60%), змішана форма (30%), такий розподіл пов'язан з тим, що викладачі здебільшого беруть участь у грантах та проходять стажування, і зазвичай відрядження не може тривати роками, тому науково-педагогічний працівник направляється до країни-рецепієнта на певний період, повертається, і продовжує стажування.

Аналізуючи дані освітньої міграції дуже складно навести детальні дані за всіма трьома формами освітньої міграції, оскільки в умовах сьогодення освіта трансформується під впливом цифровізації, глобалізації та розвитку дистанційних форматів навчання, що розмиває традиційні межі між внутрішньою, зовнішньою та віртуальною освітньою міграцією, ускладнюється ідентифікація реальних міграційних потоків та знижує порівнянність статистичних даних між країнами і періодами часу.

Оскільки у звітніх виданнях, довідниках міститься інформація та дані про освітню міграцію переважно у вищий освіті, а саме кількість іноземних студентів у країні навчаються з-за кордону, тому доцільно аналізувати вплив саме цієї форми освітньої маграції на розвиток економіки, ринок праці країн ЄС [6,7].

В ході проведення дослідження, було проаналізовано освітню міграцію у вищий освіті у країнах ЄС, протягом 2021-2025 рр – таблиця 2.1.

Таблиця 2.1.

Освітня міграція у вищий освіті у країнах ЄС, протягом 2021-2025 рр, кількість осіб

Країни	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Австрія	90 300	92 600	95 000	98 000
Бельгія	94 800	96 900	99 000	101 000
Болгарія	13 900	14 800	15 500	18 500
Хорватія	6 100	6 800	7 200	7 800
Кіпр	20 500	21 900	23 300	25 300
Чехія	54 000	55 600	57 000	59 100
Данія	34 900	36 100	37 200	38 350
Естонія	6 200	6 700	7 100	8 000
Фінляндія	25 600	27 400	29 000	32 000
Франція	269 100	274 700	280 000	324 000
Німеччина	394 700	403 500	410 000	418 100
Греція	36 400	37 200	38 000	39 250
Угорщина	33 100	34 600	36 000	37 500
Ірландія	37 300	39 000	41 000	43 400
Італія	98 300	101 700	105 000	109 200
Латвія	8 300	8 900	9 400	10 000
Литва	7 600	8 200	8 800	8 950
Люксембург	7 400	7 600	7 900	8 400
Мальта	5 700	6 200	6 700	7 200
Нідерланди	115 400	121 300	125 000	129 000
Польща	84 700	87 500	90 000	92 300
Португалія	59 600	61 800	64 000	65 100
Румунія	32 100	33 400	35 000	36 100
Словаччина	12 800	13 600	14 200	14 500
Словенія	7 900	8 400	8 900	9 000
Іспанія	77 300	80 100	83 000	84 500
Швеція	41 900	43 600	45 000	46 100

Джерело: складено автором за матеріалами [5-9]

Наведені показники у таблиці 2.1. свідчать про загальну тенденцію до зростання освітньої міграції майже в усіх країнах ЄС, що відображає відновлення міжнародної студентської мобільності після пандемії COVID-19. Найбільші показники кількості осіб- іноземних студентів зосереджені у Німеччині, Франції та Нідерландах, які є ключовими освітніми центрами Європи, для наочності графічно дані наведено на рисунку 2.2.

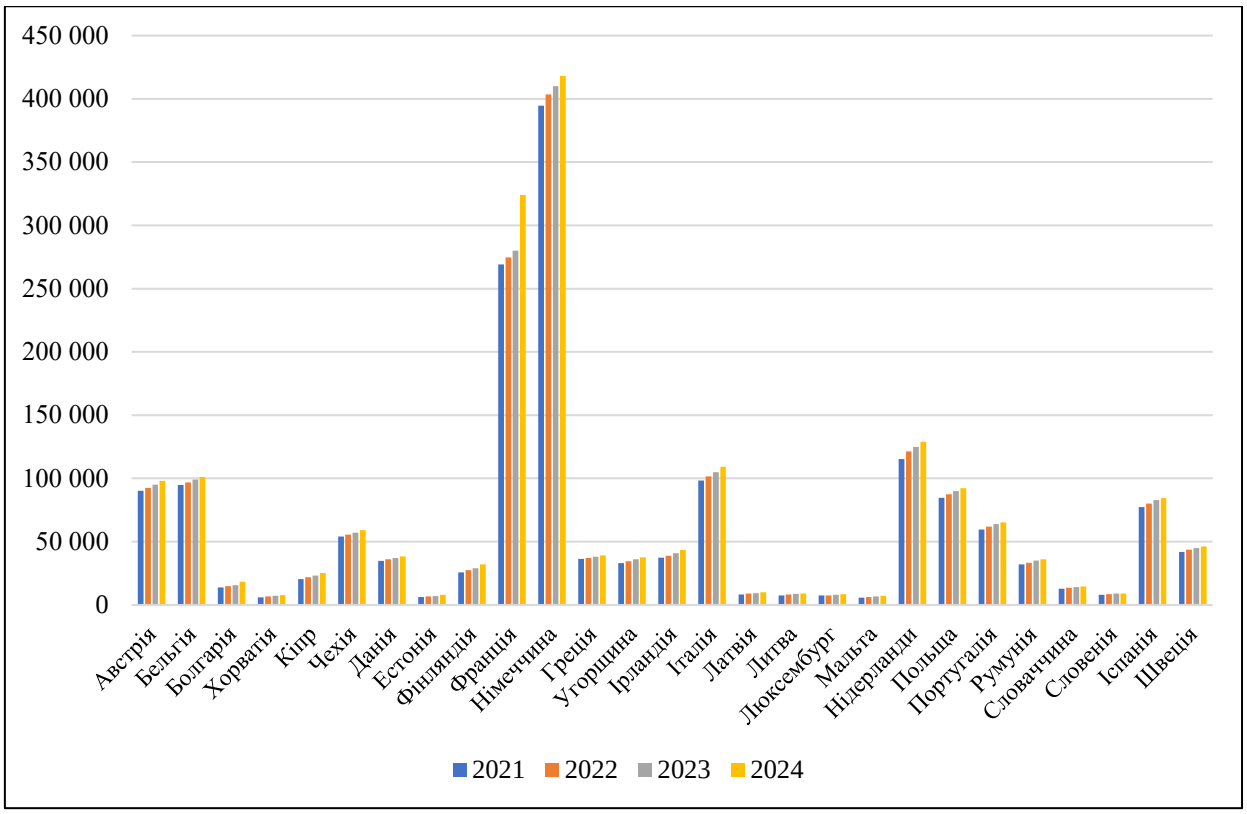

Рис. 2.2. Динаміка змін кількості осіб – мігрантів у вищій освіті країн ЄС
Джерело: складено автором за матеріалами [6,7]

З наведено на рисунку 2.2. видно, що абсолютними лідерами за кількістю іноземних студентів, є Німеччина, Франція, Нідерланди, Італія та Іспанія, ці країни разом формують більшу частину освітньої міграції в ЄС. Найменшу кількість студентів із -за кордону мають вищі навчальні заклади країн ЄС, такі як Латвія, Мальта, Хорватія та Словенія. Останніми роками спостерігається збільшення заальної кількості, але все одно ці країни займають останні позиції.

Такі розбіжності країн у зацікавленості серед іноземних студентів, пояснюється тим, що у Німеччині, Франції та Нідерландах поєднано інституційні, економічні і соціокультурні чинники, ці країни мають авторитетну, потужну систему вищої освіти, яка визнається у міжнародному просторі, наявною високою концентрацією університетів у світових рейтингах, розвинена науково-дослідна інфраструктура та щільний зв'язок освіти з ринком праці. Ці країни дотримуються стратегії на рівні держави, щодо залучення іноземних студентів, спрощуючи візові та міграційні

процедури, надаючи стипендіальні програми та можливості легального працевлаштування під час і після навчання.

У країнах з менешою кількістю студентів, пояснюється обмеженістю міжнародною конкурентоспроможністю національної систем освіти, менша кількість програм іноземними мовами та слабша інтеграція університетів у глобальні академічні мережі.

Додатковими стримувальними чинниками виступають економічна нестабільність, нижчий рівень доходів, обмежені можливості працевлаштування після завершення навчання, менш розвинена інфраструктура підтримки іноземних студентів. У сукупності всі ці фактори формують нижчий попит на освіту [2, 26].

Такий показник, як доступність осіти, відіграє важливу роль, наприклад у Німеччині навчання у державних університетах переважно є безкоштовним або маловартісним, у Франції — характеризується помірною платою, а в Нідерландах широко представлені програми англійською мовою, мовні бар'єри для іноземних студентів знижуються.

Співвідношення між загальною кількістю студентів і чисельністю студентів із-за кордону показує, що абсолютні обсяги освітньої міграції формуються великими країнами ЄС, тоді як відносна відкритість і міжнародна спрямованість системи освіти більш чітко простежується у малих країнах, це підкреслюється неоднорідністю освітнього простору Європейського Союзу та різними стратегіями участі країн у міжнародній освітній міграції.

У країнах Центральної та Східної Європи (Польща, Румунія, Болгарія, Словаччина) загальна чисельність студентів є помірною, однак частка іноземних студентів залишається порівняно низькою. Це свідчить про переважну орієнтацію їхніх систем вищої освіти на внутрішній попит та обмежену інтеграцію у глобальні освітні потоки.

У країнах Європейського Союзу загальна чисельність студентів значно відрізняється залежно від розміру країни, демографічної ситуації та рівня розвитку освітньої системи – рисунок 2.2.

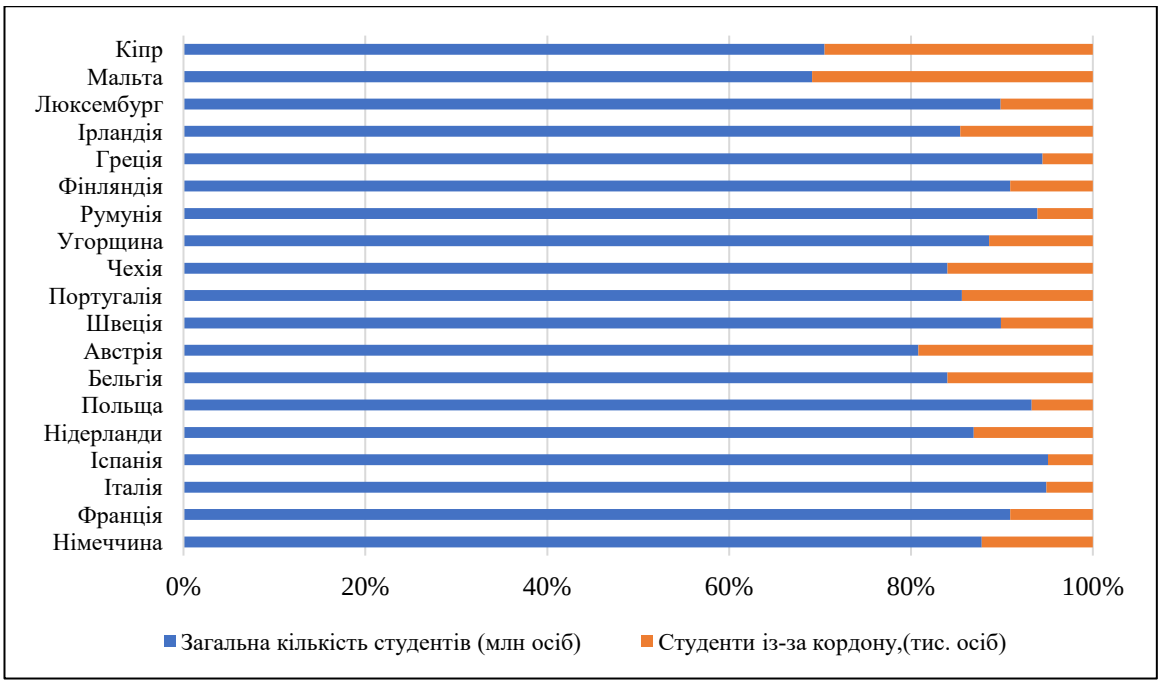

Рис. 2.3. Порівняння студентів із-за кордону відносно загальної кількості
Джерело: складено автором за матеріалами [7,9]

З наведених даних на рисунку 2.3., бачимо, що великі держави, такі як Німеччина, Франція, Італія та Іспанія, концентрують найбільшу кількість студентів загалом, що зумовлено чисельністю населення та розгалуженою мережею закладів вищої освіти. Водночас саме ці країни приймають і найбільшу абсолютну кількість іноземних студентів**,** що свідчить про їхню високу привабливість на міжнародному ринку освітніх послуг.

Найвищий показник за часткою іноземних серед усіх студентів мають малі відкриті економіки, такі країни як Люксембург, Мальта, Кіпр, хоча їх абсолютні обсяги невеликі. Це пояснюється обмеженим внутрішнім освітнім контингентом і цілеспрямованою орієнтацією на залучення іноземних здобувачів освіти. Країни з меншим населенням, зокрема Люксембург, Мальта та Кіпр, вирізняються високою часткою іноземних студентів у загальній чисельності здобувачів вищої освіти. Загалом представлені дані підтверджують зростаючу роль Європейського Союзу як одного з провідних світових напрямів освітньої міграції (рис. 2.2.). У таблиці 2.2. наведено узагальнені дані кількості студентів із-за кордону відносно загальної кількості по країнах ЄС.

Таблиця 2.2.

Дані кількості студентів із-за кордону відносно загальної кількості по країнах ЄС.

Країна	Загальна кількість студентів, млн осіб	Студенти із-за кордону, тис. осіб	Частка іноземних студентів, %
Німеччина	2,95	410	13,9
Франція	2,80	280	10,0
Італія	1,95	105	5,4
Іспанія	1,60	83	5,2
Нідерланди	0,83	125	15,1
Польща	1,25	90	7,2
Бельгія	0,52	99	19,0
Австрія	0,40	95	23,7
Швеція	0,40	45	11,3
Португалія	0,38	64	16,8
Чехія	0,30	57	19,0
Угорщина	0,28	36	12,9
Румунія	0,54	35	6,5
Фінляндія	0,29	29	10,0
Греція	0,65	38	5,8
Ірландія	0,24	41	17,1
Люксембург	0,007	7,9	52,3
Мальта	0,015	6,7	29,6
Кіпр	0,055	23	22,3
ЄС-27	17,5	1 760	8,4

Джерело: складено автором за матеріалами [5,7,10,11]

З таблиці 2.2. бачимо, що Німеччина, Італія та Франція мають найбільшу загальну кількість студентів і формують основний обсяг освітньої міграції в абсолютному вимірі. Нідерланди, Австрія та Бельгія вирізняються високою часткою іноземних студентів, що свідчить про їхню сильну міжнародну орієнтацію. Такі країни як Люксембург, Мальта, Кіпр мають надзвичайно високу частку студентів із-за кордону при невеликій загальній чисельності студентів. Важливо зазначити, що середній показник по ЄС демонструє, що

майже кожен дванадцятий студент у вищій освіті є іноземцем. Рівень освіти, що здобувається іноземними студентами наведено на рисунку 2.4.

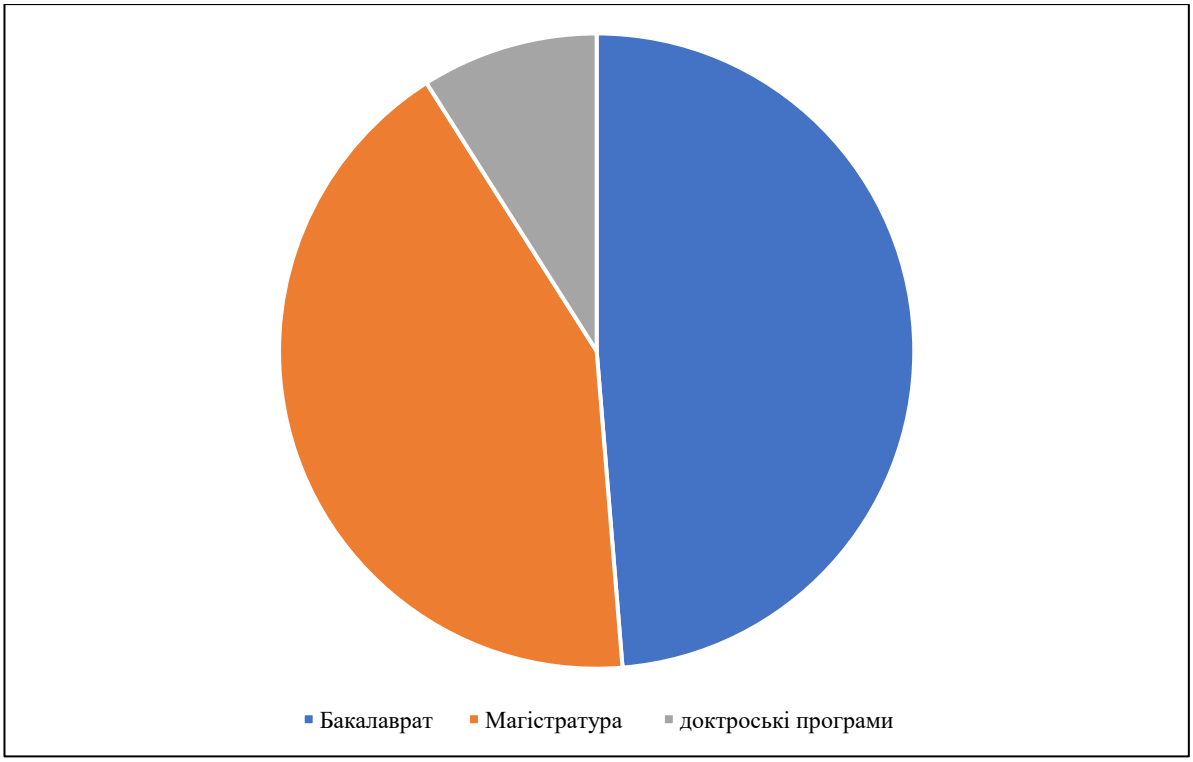

Рис. 2.4. Рівень освіти та поля навчання

Джерело: складено автором за матеріалами [5,7,8]

З наведено на рисунку 2.4. бачимо, що майже 50% здобувачів – іноземців вищої освіти обирають навчання на рівні бакалаврату, магістратура близько 44 %докторські програми становлять близько 9 %.

Такий розподіл не є випадковим, тому, що в країнах ЄС, бакалаврат вважається повною вищою освітою, і здобувач має право бути працевлаштованим після отримання диплому.

Безумовно, важливим чинником обрання навчання закордоном є економічна привабливість, високий рівень життя, розвинений ринок праці та реальні перспективи подальшого працевлаштування стимулюють студентів розглядати навчання як перший етап довгострокової міграції.

Освітня міграція, завдає значного впливу на ринок праці. Доцільно розглянути вплив міграції на ринок праці у країнах-лідерах за кількістю студентів-іноземців (Німеччина, Франція та Нідерланди) – таблиця 2.3.

Таблиця 2.3.

Аналіз ситуації на ринку праці у країнах-лідерах за кількістю студентів-іноземців (Німеччина, Франція та Нідерланди)

Країна	Кількість іноземних студ. (2023/2024)	Окреслення ситуації на ринку праці
Німеччина	469 485	Іноземні випускники представляють важливий джерело висококваліфікованої робочої сили, особливо в STEM-секторах (наука, техніка, інженерія, IT). Багато студентів після закінчення залишаються в Німеччині і переходять у зайнятість на місцевому ринку праці, що сприяє пом'якшенню дефіциту кваліфікованих працівників. Близько 35 % працевлаштований протягом 1 року після закінчення серед студентів-іноземців, і 92% від зашальої кількості випускників).
Франція	412 000	Розширюється коло висококваліфікованих кадрів, потенційно сприяючи інноваціям і конкурентоспроможності ринку праці. В перші роки після входження на ринок праці заробляють приблизно на 28 % менше, ніж місцеві працівники, але цей розрив скорочується з часом. Освітня підготовка іноземців у Франції не завжди прямо переводиться у високі зарплати, насамперед через мовні бар'єри, нерівне визнання кваліфікацій та конкуренцію на ринку, відносно студентів – французів.
Нідерланди	390 120	Сертифікати й досвід навчання можуть поліпшувати ранній кар'єрний рівень випускників, зокрема щодо тривалості перехідного періоду від навчання до праці, але позитивно впливають на зарплатні очікування у перші роки після закінчення тільки для студентів, які не тільки навчались у вищах Нідерландів, а брали участь в академічній мобільності.
Освітня міграція породжує низку соціально-економічних ризиків для ринків праці. До них належать сегментація зайнятості, нерівність доступу до висококваліфікованих робочих місць і зростання конкуренції між місцевими та іноземними випускниками. У деяких випадках це може призводити до витіснення національних кадрів або зниження заробітної плати в окремих сферах зайнятості.		

Джерело: складено автором за матеріалами [7,15,25]

Роботодавці Нідерландів, Німеччини та Франції зорієнтовані на випускниів, які мають міжнародний досвід, але віддають перевагу освіті своїй країни. Випускники з міжнародним досвідом здатні заповнювати сегменти висококваліфікованого ринку праці, де потрібні компетенції, пов'язані з

міжнародною співпрацею, мовами та адаптивністю. Водночас інтеграція студентів у реальний ринок праці залежить від таких чинників, як визнання дипломів, мовні компетенції, політика працевлаштування країни, структурні бар'єри, що може призводити до тимчасових нерівностей у зарплатах і зайнятості.

2.2. Особливості освітньої міграції до країн ЄС

Країни-реципієнти, в нашому дослідженні це країни ЄС, активно використовують освітні програми як інструмент залучення майбутніх фахівців, намагаються створити сприятливі умови для навчання та зайнятості в майбутньому. Спрощені процедури академічної мобільнотсі, вступу, багатомовність начання, податкові стимули та програми інтеграції сприяють залученню освітніх мігрантів та закрпленню їх на національних ринках праці. У результаті освітня міграція стає каналом довгострокового поповнення робочої сили, а перед цим збільшенням кількості здобувачів.

У країнах Європейського Союзу дуже різноманітний вибір спеціальностей, освітніх програм, іноземні студенти мають змогу обирати з широкого спектру спеціальностей, але найбільш популярні, затребувані напрями навчання формуються у відповідь на глобальні потреби ринку праці – таблиця 2.4.

Таблиця 2.4.

Популярні напрями навчання серед студентів іноземців у країнах ЄС

Бізнес, адміністрування, правознавство	Найвищий (близько 25 %)
Економіка та прикладні соціальні науки	Дуже високий
Інжиніринг і технології	Стабільно високий
Медицина та охорона здоров'я	Високий, зростаючий
Соціальні та гуманітарні науки	Популярні, особливо для магістратури

Джерело: складено автором за матеріалами [41,42]

Фактори, що формують вибір у студентів -іноземців наступні:

1) англомовні програми, можливість навчатись англійською мовою не дивлячись на ншу державну мову;

2) практичний зв’язок, можливість працевлаштування та/або стажування ще під час навчання (напрямки з вищими шансами на роботу після випуску бізнес, ІТ, інженерія, медицина);

3) глобальна кон’юнктура ринку праці, попит на фахівців у сфері технологій, фінансів та охорони здоров’я стимулює обирати відповідні спеціальності.

Серед країн ЄС основними країнами-реціпієнтами є Німеччина, Франція та Нідерланди, у таблиці 2.5. наведено розподіл студентів за напрямками навчання.

Таблиця 2.5.

Розподіл студентів за напрямками навчання у провідних країнах-реціпієнтах освітньої міграції ЄС, %

Напрям навчання	Країни		
	Німеччина	Франція	Нідерланди
Бізнес / економіка / управління / право	20–22	25–35	22–30
Інженерія, виробництво, будівництво (STEM-техніка)	25–30	15–22	18–22
Інформаційні технології / комп’ютерні науки	6–10	6–10	8–12
Природничі науки і математика	6–10	6–9	6–9
Охорона здоров’я / медицина / догляд	6–10	8–14	4–8
Соціальні науки / гуманітарні науки / мистецтво	10–14	10–16	12–18
Освіта / викладання	2–4	2–4	2–4
Сфери послуг / інші професії (гостинність, туризм)	4–8	4–8	4–8

Джерело: складено автором за матеріалами [10,12]

Графічно, для начоного розуміння затребуваності напрямів навчання дані наведено на рисунку 2.5. Для Нідерландів національний огляд питома вага іноземних студентів у бізнесі, інженерії та наукових програмах; у Франції великою є частка студентів у бізнес-школах і інженерних школах; для Німеччини STEM-техніка (особливо інженерія).

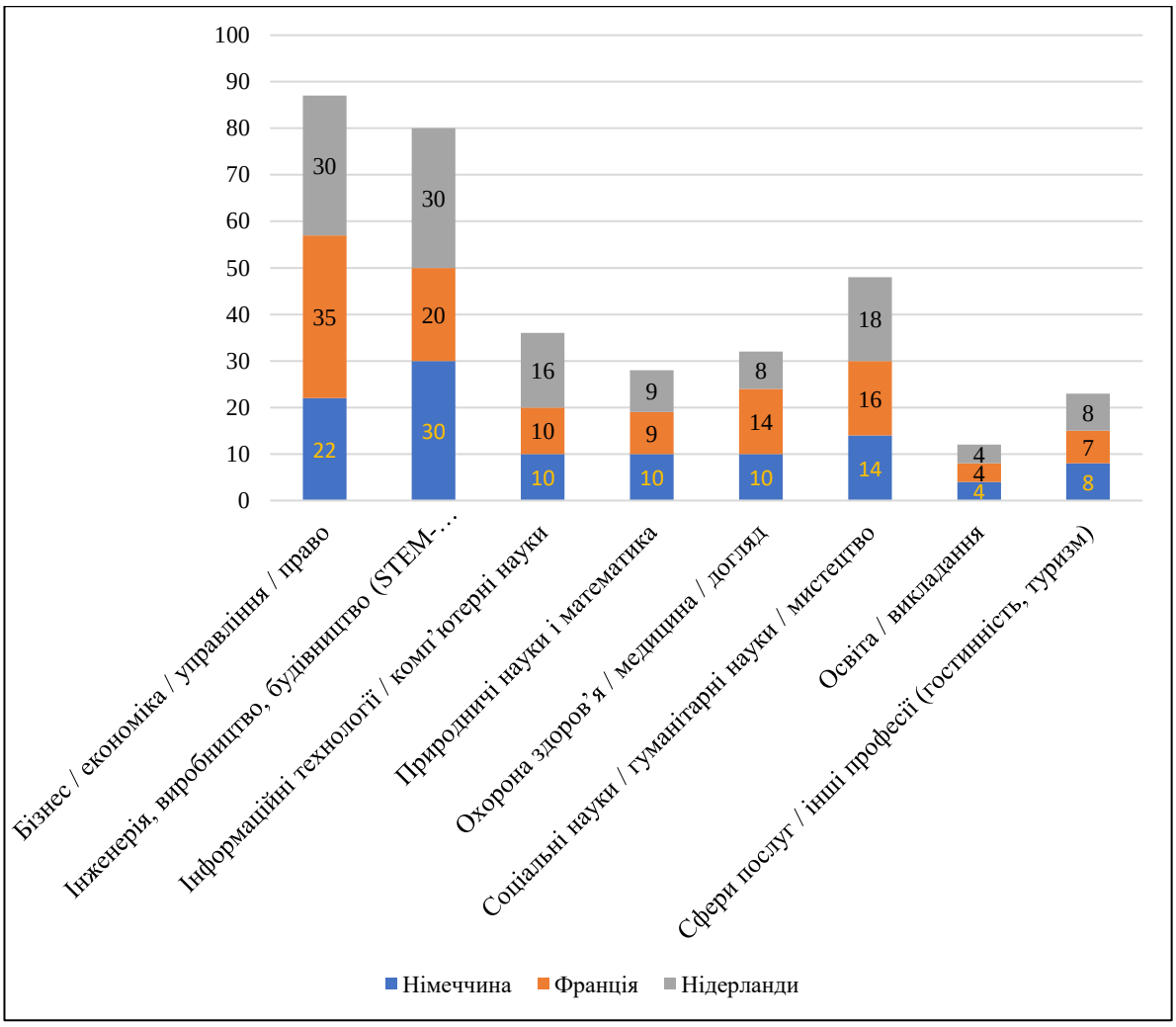

Рис. 2.5. Розподіл студентів за напрямками навчання у провідних країнах-реціпієнтах освітньої міграції ЄС, %
Джерело: складено автором за матеріалами [5,6,8]

З наведено на рисунку 2.5., бачимо, що у Франції найвищий попит мають бізнес/економіка/ управління, у Німеччині інженерія, а у Нідерландах попит розподіляється між бізнес/економіка/ управління та науковими програмами, у Нимеччині на інженерію, а у Нідерландаї на освітні програми будівництва, в межах STEM-техніка.

Такий розподіл пояснюється тим, що бізнес/економіка/ управління притаманна універсальність та широкий спектр кар'єрних можливостей, доступністю англомовних програм. Економіка залишається однією з топових галузей серед іноземних студентів як у прикладних школах, так і в дослідницьких університетах, наявна найвища чисельність іноземних студентів як у бакалавріаті, так і в магістратурі [11].

Інжиніринг, технології та інженерні науки, зокрема в IT, комп'ютерних науках і технологіях користуються великою популярністю серед міжнародних студентів, оскільки вони мають чіткий зв'язок із майбутнім працевлаштуванням і відповідають потребам цифрової економіки. Навіть у частині ЄС це підтверджує загальний світовий тренд, коли великий відсоток іноземних студентів обирає технічні напрямки для навчання.

Медичні та медико-породжені програми також є популярними, але мають більш вузьке коло прихильників, але надають перспективу стабільної та високооплачуваної кар'єри в умовах демографічного старіння більшості європейських країн.

Соціальні науки, мистецтво та гуманітарні дисципліни можуть мати нижчі показники порівняно з бізнесом чи технічними спеціальностями, тим не менше вони користуються стабільним попитом серед іноземних студентів, особливо на магістерському та аспірантському рівнях, завдяки своїй культурній та академічній цінності.

Нижче, у таблиці 2.6. окреслено топ-3 вищі навчальні заклади за кількістю іноземних студентів у Німеччині, Франції та Нідерландах. Ludwig Maximilian University of Munich (LMU Munich) Мюнхенський університет Людвіга та Максиміліана є великим університетом із помірною часткою міжнародних студентів -21 %. Технічний університет в Мюнхені (Technical University of Munich -TUM) має найбільшу частку іноземних студентів серед провідних німецьких університетів, близько 45 %. Університет - RWTH Aachen University відзначається високою міжнародністю, що підтверджується 34 % іноземних студентів. Université Paris-Saclay — один із найінтернаціональніших закладів у Франції, іноземних здобувачів - 38%. Université Paris Cité приймає багато іноземців - 10 000 осіб.

University of Amsterdam (UvA) має великий загальний контингент 35 % іноземців. Maastricht University — один із лідерів у Нідерландах, за часткою іноземних студентів 60 %. University of Groningen також значно інтернаціональний, чверть, а саме 25 % іноземних студентів.

Таблиці 2.6.

Топ-3 ВНЗ за кількістю іноземних студентів у Німеччині, Франції та Нідерландах.

Назва ВНЗ	Опис	К-ть студентів WS 2024/25
Німеччина		
Ludwig Maximilian University of Munich (LMU Munich) Мюнхенський університет Людвіга та Максиміліана	Державний дослідницький університет, розташований у Мюнхені, Німеччина. Широкий спектр програм і міжнародна репутація.	54 616 , з них 11 415 (21%) іноземці.
Technical University of Munich (TUM) Технічний університет в Мюнхені	Потужний провідний дослідницький центр STEM-освіти; провідні інженерні, IT та природничі програми, (входить до об'єднання технічних університетів).	52 931, з них 23 820 (45%) іноземці.
RWTH Aachen University	Другий за величиною технічний університет у Німеччині з високою концентрацією іноземних студентів у прикладних інженерних напрямах. 9 факультетів, 260 інститутів, 144 навчальні програми.	44 892, з них 15 270 (34%) іноземці.
Франція		
Université Paris-Saclay Французький дослідницький університет в Парижі	Входить в топ-15 світу університетів, освітньо-дослідницький кластер країни; один із лідерів ЄС за чисельністю іноземних студентів**,** особливо в науці та інженерії.	65 000, з них 24 700 (38%) іноземці.
Sorbonne University	Паризький дослідницький університет, традиційний центр гуманітарних і природничих наук; стабільно високий попит серед іноземних студентів, медицина та інженерія користується попитом.	56 821, з них 10 000 (21,3 %) іноземці.
Université Paris Cité	Великий багатопрофільний університет із суттєвою часткою міжнародних здобувачів, зокрема в медицині та соціальних науках.	63 000 (из них ~3 000 докторантов)
Нідерланди		
University of Amsterdam (UvA) Університет Амстердама	Лідер за абсолютною кількістю іноземних студентів у країні, широкий вибір англомовних програм, посилена міждисциплінарність.	44 000, з них 14 600 (34 %) іноземці.
University of Groningen Університет Гронінгена	Один із найінтернаціональніших університетів Нідерландів, висока частка іноземців на бакалаврських і магістерських програмах.	33 000, з них 8 250 (25%) іноземці.
Maastricht University Маастрихтський університет	Державний дослідницький університет, вирізняється сильними позиції в бізнесі, економіці та європейських студіях.	22 976, з них 13 900 (60%) іноземці.

Джерело: складено автором за матеріалами [10,22,27]

Окреслені університети, не лише національні лідери, а й ключові центри освітньої міграції в Європі, причому їх привабливість для іноземних студентів зумовлена великою кількістю англомовних програм, потужною академічною репутацією та зв'язками з міжнародними дослідницькими мережами.

Іноземні студенти їдуть на навчання до країн ЄС з різних країн світу, переважна більшість походять із країн, де поєднуються демографічний тиск, обмежений доступ до якісної вищої освіти або нижчий рівень доходів**,** а також із держав, історично та культурно пов'язаних з Європою. На рисунку 2.6. наведено розподіл у відстоках з яких країн їдуть на навчання до ЄС.

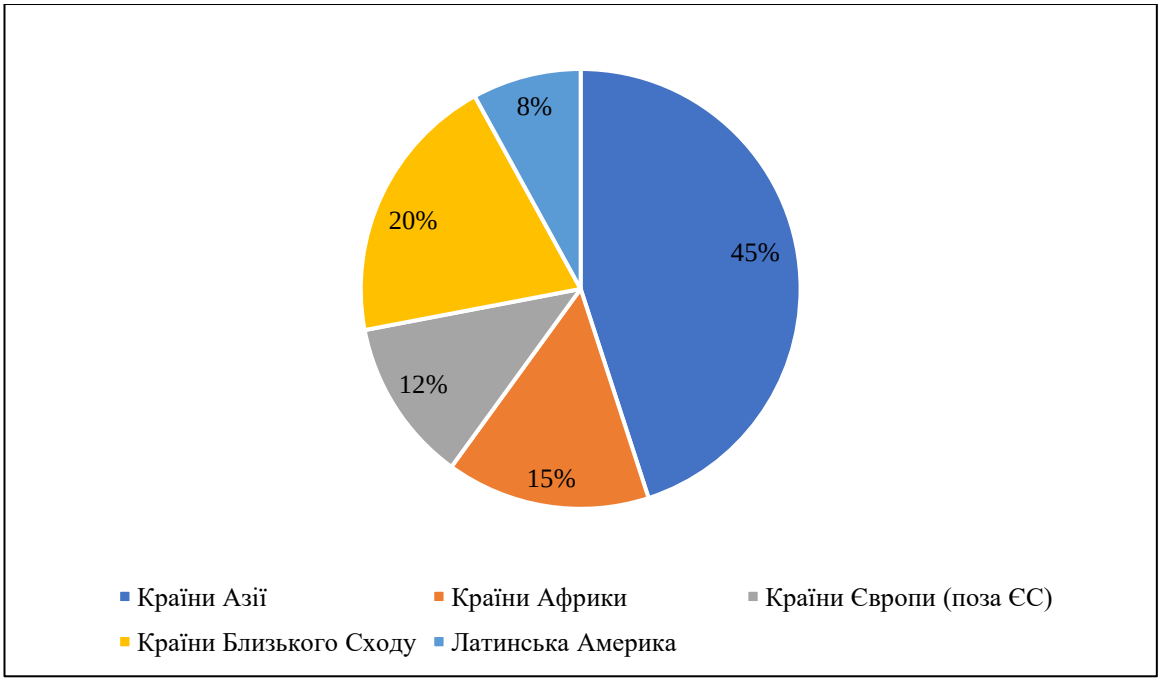

Рис. 2.6. Розподіл у відстоках з яких країн їдуть на навчання до ЄС.

Джерело: складено автором за матеріалами [7,38,40]

З наведеного на рисунку 2.6. основними країнами походження студентів, які навчаються в державах Європейського Союзу, є країни Азії, Африки, Східної Європи та Близького Сходу.

Домінування цих регіонів пояснюється поєднанням економічних, демографічних, освітніх і політичних чинників, а також високою привабливістю європейських освітніх систем і можливістю подальшої інтеграції випускників у ринки праці країн ЄС. У таблиці 2.7. наведено дані питомої ваги студентів з-за кордону.

Таблиця 2.7.

Питома вага студентів з-за кордону по країнах ЄС.

Країна ЄС	Частка студентів з-за кордону (ІОІІ, %, 2023)	ВВП/душу в PPS (індекс EU-27 = 100, 2023)
Люксембург	52,3	237
Мальта	29,6	210
Кіпр	22,3	140
Нідерланди	15,7	133
Австрія	15	123
Німеччина	13	116
Франція	12,4	113
Бельгія	12	114
Данія	10	128
Швеція	9,5	115
Ірландія	9,3	213
Фінляндія	9	114
Португалія	5,7	74
Польща	6	71
Чехія	5,5	82
Угорщина	5	79
Італія	4,5	80
Іспанія	4	78
Румунія	3,6	62
Болгарія	3,5	64
Греція	3	70
Хорватія	3,1	76
Словаччина	3	75
Словенія	2,8	74
Латвія	2,7	68
Литва	2,7	65
Естонія	2,0	64

Середній рівень ІОІІ по ЄС становить близько 8–9%.

Крім того, певну частку іноземних здобувачів вищої освіти складають студенти з країн Європи, поза ЄС, а саме з України, останніми роками кількість здобувачів зросла, у звязку з військовими подіями, Туреччини, Білорусі, росії та країн Західних Балкан [40].

Основні країни, які обираються цією категорією здобувачів, це Польща, Німеччина, Чехія, країни Балтії. Вплив на такий вибір пов'язан з географічною близькістю, нижчою вартість навчання та програми взаємного визнання дипломів.

Аналіз освітньої міграції з точки зору географії показав, що до країн Європейського Союзу свідчить, що основними країнами походження студентів є держави Азії (Китай, Індія), Африки (Марокко, Алжир, Нігерія та Єгипет) та Східної Європи (Україна, Туреччина), більше детальні статистичні дані наведені у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Основні країни походження студентів, що навчаються в ЄС

Країна навчання (ЄС)	Частка студентів від загальної кількості іноземців, %	Країна походження	Обраний напрям навчання
Німеччина	28	Китай	STEM, інженерія
Франція	18	Китай	Бізнес, менеджмент
Нідерланди	14	Китай	Англомовні програми прикладних наук
Німеччина	26	Індія	IT, інженерія
Нідерланди	20	Індія	Магістерські програми англійською
Ірландія	15	Індія	IT, фінанси
Польща	42	Україна	IT, сфера послуг
Німеччина	18	Україна	Інженерні спеціальності
Чехія	12	Україна	Економіка/бізнес
Франція	55	Марокко	Франкомовна освіта
Іспанія	18	Марокко	Медицина
Франція	60	Алжир	Технічні науки
Німеччина	24	Нігерія	Медицина, технічні науки
Франція	16	Нігерія	Соціальні науки
Німеччина	48	Туреччина	Медицина
Австрія	15	Туреччина	IT, інженерія
Німеччина	22	Єгипет	Інженерія
Франція	19	Єгипет	Гуманітарні науки
Португалія	34	Бразилія	Гуманітарні науки
Німеччина	16	Бразилія	Природничі науки

Джерело: складено автором за матеріалами [2,32,42]

З наведених даних у таблиці 2.7. видно, що домінуючими країнами навчання за вибором здобувачів-іноземців є Німеччина, Франція, Нідерланди, Польща має своє місце та Австрія, що пояснюється високою якістю освіти, відносною доступністю навчання, мовними чинниками та можливостями подальшої інтеграції випускників у ринки праці країн ЄС.

Не дивлячись на те, що Німеччина, Франція та Нідерланди є освітніми центрами, і користуються популярністю серед студентів з інших країн, місцеві студенти обирають інші країни для навчання та інші вищі навчальні заклади. Попри високий рівень розвитку освітньої системи у більшості країн ЄС, значна частина студентів обирає навчання за кордоном з метою підвищення якості освіти та конкурентоспроможності на глобальному ринку праці.

Країни Азії, є найбільшим регіоном-донором освітньої міграції до ЄС, а саме такі країни як Китай, Індія, Пакистан, Бангладеш, В'єтнам, Непал. Здобувачі освіти із зазначених країн мають високу мотивацію, яка пов'язана з конкуренцією на внутрішніх ринках праці та престижем європейських дипломів. Обирають переважно обирають технічні, інженерні, ІТ та бізнес-напрями.

Африка є другим за значенням регіоном-донором, особливо для країн Західної Європи. Потоки здобувачів вищої освіти обумовлені колоніальною спадщиною, мовною близькістю (французька) та міжурядовими освітніми програмами, а саме велика кількість студентів фіксується з Марокко, Алжиру, Тунісу, Нігерії, Єгипту та Сенегалу.

З таких країн як, Іран, Ірак, Сирія, Йорданія та Ліван спотерігається освітньо - вимущена міграція в умовах політичної нестабільності, оскільки у країнах Близького Сходу дуже часті політичні конфлікти.

Магістерські програми та докторські привертають увагу, та користуються попитом серед здобувачів – іноземців з країн Латинської Америки, а саме Бразилія, Колумбія, Мексика та Чилі.

Останніми роками спостерігається освітня еміграція в межах Європейського Союзу та за його межі і формується під впливом комплексу економічних, освітніх, інституційних і соціокультурних чинників.

Освітня еміграція студентів з країн Європейського Союзу характеризується внутрішньоєвропейською мобільністю, зумовлено інституційною інтеграцією освітніх систем та програмами академічного обміну. Водночас значна частка студентів обирає позаєвропейські напрями —

насамперед США, Велику Британію та Канаду — з метою отримання освіти в провідних світових університетах і підвищення конкурентоспроможності на глобальному ринку праці – зведені дані наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Напрями освітньої еміграції студентів з країн ЄС

Країна походження (студенти ЄС)	Країна навчання	Частка студентів, %	Причини освітньої еміграції
Німеччина	Австрія	18	Престиж лінгвістичних програм
Німеччина	Нідерланди	15	Англомовні програми
Німеччина	Велика Британія	12	Престиж університетів
Франція	Бельгія	17	Франкомовне середовище
Франція	Німеччина	14	Інженерні та технічні спеціальності
Франція	Велика Британія	11	Бізнес, соціальні науки
Італія	Німеччина	16	Якість технічної освіти
Італія	Канада	14	Програми обміну, мова
Італія	Велика Британія	13	Магістратура
Іспанія	Німеччина	15	STEM-напрями
Іспанія	Велика Британія	12	Англомовна освіта
Польща	Німеччина	22	Престиж університетів
Польща	Чехія	14	Регіональна мобільність
Польща	Велика Британія	10	Престиж дипломів
Румунія	Німеччина	24	Високий попит на кадри
Румунія	Франція	16	Престиж університетів та дипломів
Румунія	Канада	12	Висока підготовка у соціальній науці
Нідерланди	Німеччина	14	Академічна співпраця
Нідерланди	Канада	18	Дослідницькі програми
Нідерланди	США	10	PhD та наукові стажування

Джерело: складено автором за матеріалами [15]

Підсумовуючи, зазначимо, що внутрішньоєвропейська освітня еміграція з ЄС до ЄС складає 65–70%, частка студентів ЄС обирає позаєвропейські країни — насамперед Велику Британію 10–12%, США та Канада 12–15%, з метою здобуття освіти у провідних світових університетах і підвищення конкурентоспроможності на глобальному ринку праці.

Здобувачі обирають інші напрями 5–8%. Обирають, Австралію та Нову Зеландію, обирають екологію, біотехнології та медицину. Також обирають країни Азії, а саме Японію, Південну Корею, Сінгапур та Китай, у цих країнах

наявно багато короткострокових програм для академічних обмінів, та високі рейтинги технологічних та інноваційних спеціальностей.

2.3. Перспектики розвитку та трансформації освітньої міграції у країнах ЄС

Освітня міграція складний процес, як зазначалось вище, формується під впливом таких чинников, як економічних, інституційних, соціальних та культурних чинників. Європейський Союз сьогодні є одним із провідних глобальних центрів тяжіння іноземних студентів завдяки поєднанню високої якості освіти, відносної доступності навчання та широких можливостей подальшої професійної реалізації.

Міжнародні фінансові та аналітичні інституції, зосереджують увагу на необхідності проведеня державної політики, спрямованої на перетворення освітньої міграції з фактору втрат на інструмент розвитку через програми реінтеграції та стимулювання повернення випускників.

Зростання міжнародної мобільності студентів і науковців, поширення транснаціональних освітніх програм, цифровізація навчального процесу та конкуренція держав за таланти зумовлюють необхідність ґрунтовного теоретичного осмислення сутності й форм освітньої міграції. Для багатьох країн освітня міграція стала не лише соціокультурним явищем, а й інструментом економічної політики, інноваційного розвитку та «м'якою силою».

Вплив освітньої міграції на ринки праці проявляється також через трансформацію попиту на освіту. Зростання значущості міжнародного досвіду та підвищення авторитетності та значущості іноземних дипломів стимулює внутрішні освітні системи до модернізації. Це опосередковано впливає на зайнятість у сфері освіти, науки та суміжних галузях, створюючи додаткові робочі місця та підвищуючи вимоги до кваліфікації працівників. На рисунку 2.7. наведено основні напрями трансформації освітньої міграції.

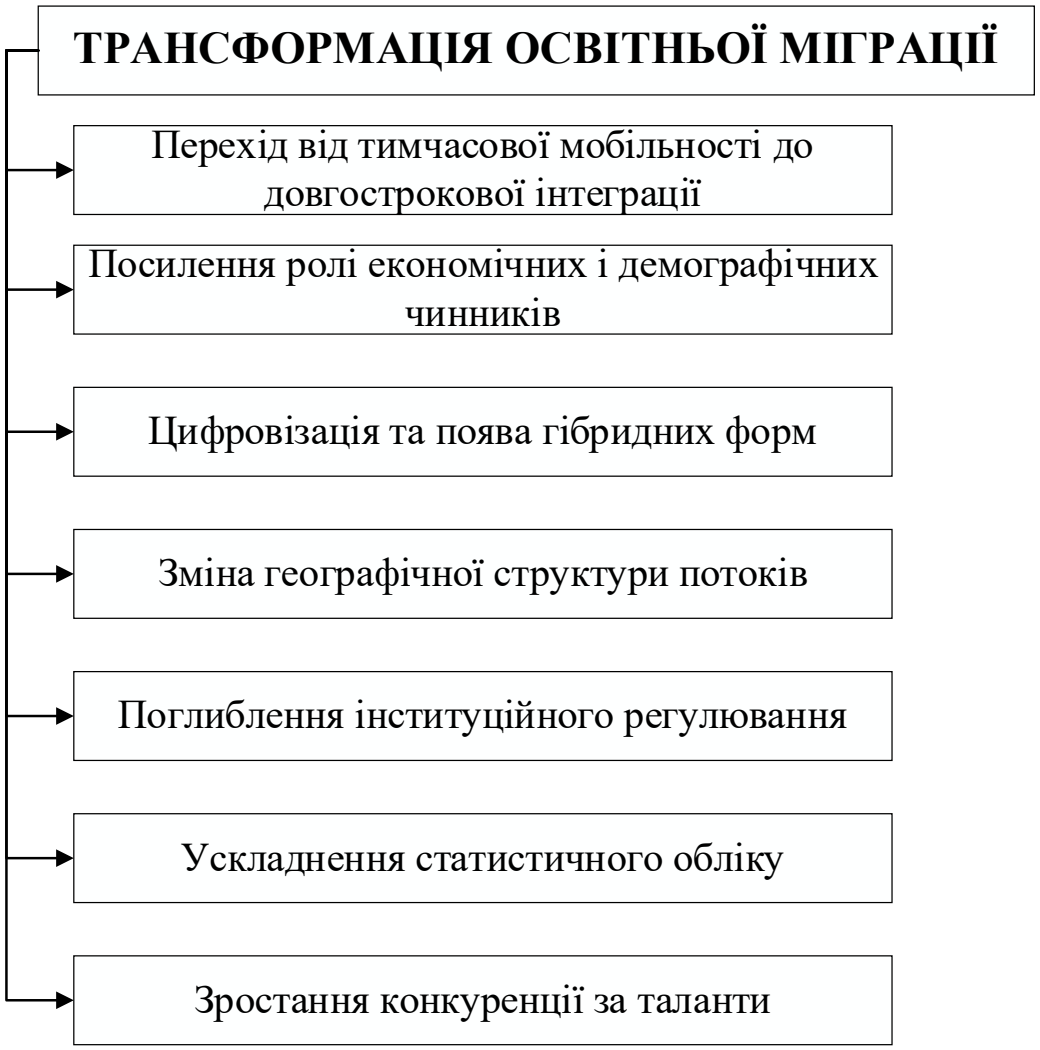

Рис. 2.7. Напрями трансформації освітньої міграції

Джерело: складено автором за матеріалами [41,42]

Процес освітньої міграції до країн Європейського Союзу зазнає суттєвих трансформацій, зумовлених поєднанням глобалізаційних, демографічних, технологічних та геополітичних чинників. Ще 10 років тому назад освітня міграція розглядалася переважно як тимчасове переміщення студентів з метою здобуття освіти, то сьогодні - інтегрується у стратегії економічного розвитку, формування людського капіталу та регулювання ринків праці ЄС.

Розглядаючи кожен з напрямів більш детально, варто зазначити, що перехід від тимчасової мобільності до довгострокової інтеграції, це одна з ключових змін. Багато країн ЄС вже запровадили механізми, що дозволяють іноземним студентам залишатися після завершення навчання з метою

працевлаштування. Освіта стає першим етапом подальшої трудової інтеграції, особливо у висококваліфікованих секторах економіки.

Другий напрям, а саме зміна ролі економічних і демографічних чинників, пов'язаний зі старінням населення та скорочення чисельності молоді в більшості країн ЄС зумовлюють зростання попиту на іноземних студентів як потенційних майбутніх працівників. Тобто, освітня міграція вже розглядається як інструмент компенсації дефіциту людських ресурсів, а не тільки як культурно-освітній обмін.

Третій напрям це цифровізація та поява гібридних форм освітньої міграції, пов'язаний з сучасним етапом розвитку освіти характеризується активним впровадженням цифрових технологій. Онлайн-курси, дистанційні програми та змішане навчання призводять до розмивання традиційних меж освітньої міграції. З’являються гібридні формати, за яких студент частково навчається дистанційно, поєднуючи це з короткостроковими періодами фізичної мобільності до країн ЄС, прояв академічної мобільності, формати підвищення кваліфікації викладачів [25].

Зміна географічної структури потоків, відбувається зростання частки студентів з країн Азії, Африки та Східної Європи, тоді як внутрішньоєвропейська мобільність стабілізується. ЄС посилює свою роль як глобального освітнього центру, конкуруючи зі США, Канадою та Австралією. Водночас геополітичні події сприяють збільшенню освітньої міграції з окремих регіонів, де освіта поєднується з елементами вимушеної міграції. І в цьому випадку, наприклад, для більшості студентів з України, країни ЄС стають єдиним варіантом, у зв'язку зі спрощеною системою перетину кордонів.

Поглиблення інституційного регулювання, проявляється у регулюванні освітньої міграції на наднаціональному рівні. Гармонізуються освітні стандарти, спрощуються процедури мобільності, це в свою чергу підвищує керованість освітніх потоків і сприяє формуванню єдиного європейського освітнього простору.

В умовах глобальної конкуренції за висококваліфікованих фахівців країни ЄС активно використовують освітню міграцію як інструмент залучення талантів. Розширюється пропозиція англомовних програм, надаються стипендії та соціальна підтримка, що змінює мотиваційну структуру освітніх мігрантів і підвищує привабливість ЄС.

Традиційні показники не завжди відображають реальні масштаби залучення студентів, що створює методологічні труднощі для аналізу та порівняння даних між країнами. Трансформація освітніх форматів і зростання гібридної мобільності ускладнюють статистичний облік освітньої міграції.

Освітня міграція до країн ЄС не обмежується традиційним фізичним переміщенням студентів між країнами, відбувається інтеграція цифрових форматів навчання, впроваджуютьс змішані освітні моделі та транснаціональні академічні програми, що суттєво змінює її масштаби, структуру та економічні наслідки.

Для визначення впливу освітньої міграції на економічний розвиток країн ЄС, було обрано математичний метод - кореляційний аналіз. Кореляційний індикатор не здатен довести та показати причинно-наслідковий зв’язки, але для первинного аналізу є важливим інструментом. Для поглибленого дослідження впливу освітньої міграції на економічний розвиток, доцільно взяти до уваги два показники Індекс освітньої міграційної інтенсивності (ІОІІ, %) і ВВП на душу населення ((PPS) паритет купівельної спроможності, тобто реальний ВВП для кожної країни ЄС. Вихідні дані для проведення розрахунку, а саме кореляційного індексу впливу освітньої міграції на економічний розвиток, наведено у додатку А.

Оскільки, коефіцієнт кореляції Пірсона r не обчислюються для однієї країни, оскільки «r» вимірює зв’язок між змінними у вибірці з багатьома спостереженнями, спостереження це країни (одна країна = одне спостереження, для кореляції N = 27 країн ЄС).

Це означає, що у середньому по ЄС вищий ВВП на душу населення пов’язаний з вищою інтенсивністю освітньої міграції. Таким чином, освітня

міграція завдає впливу на економічний розвиток країни. Високий показник ВВП на душу населення мають ті країни, які мають вищу інтенсивність освітньої міграції. Враховуючи статистичні дані, які були взяті до уваги по кожній країні, то можемо зробити висновок щодо ролі кожної країни у зміні кореляційного значення – таблиця 2.9.

Таблиця 2.9.

Вплив кожної з країн на загальний показник r (кореляцію)

Країна	Роль
Люксембург	Дуже сильний позитивний вплив (екстремально високі ІОІІ і ВВП)
Мальта	Підсилена кореляція
Кіпр	Підсилена кореляція
Ірландія	Підсилена кореляція через високий ВВП на душу населення
Німеччина	Стабілізуючий вплив
Франція	Стабілізуючий
Італія	Послаблена кореляція
Греція	Послаблена
Болгарія та Румунія	Послаблена (низький ВВП і низький ІОІІ)

Джерело: складено автором

З наведеного у таблиці 2.9. та спираючись на статистичні дані по кожній країні, варто зазначити, що виключення малих країн-хабів (Люксембург, Мальта, Кіпр) знизить значення «r» з 0,71 до 0,62, що свідчить про стійкість зв’язку. Оскільки ці країни мають високий індекс освітньої міграції відносно загальної кількості студентів, враховуючи високі показники ВВП на душу населення.

Окремі країни відрізняються за ступенем впливу на загальний показник, зокрема малі країни-хаби (Люксембург, Мальта, Кіпр) підсилюють кореляцію, тоді як держави з нижчим рівнем економічного розвитку її послаблюють.

Такі країни, як Нідерланди — індекс інтенсивності освітньої міграції вище очікуваного для їх ВВП, в такому випадку слід звернути увагу на підвищення ефективності освітньої політики. Італія, навпаки індекс інтенсивності освітньої міграції нижче очікуваного, у цьому випадку слід

подолати інституційні бар'єри, Люксембург значно вище очікуваного ефекту, тому, що створений ефект малого освітнього хабу.

Таким чином, проведений кореляційний аналіз між індексом освітньої міграційної інтенсивності та рівнем ВВП на душу населення (у PPS) в країнах ЄС за 2024 рік показав наявність сильного позитивного зв'язку ($r = 0,71$; $p < 0,001$). Отримані результати підтверджують, що освітня імміграція концентрується переважно в економічно розвинених державах Європейського Союзу, де вища освіта інтегрована з ринками праці та економікою знань [22].

Освітня міграція в свою чергу створює ряд переваг для приймаючих країн, однак водночас виникає низка викликів для ринку праці, які мають економічний, соціальний та інституційний характер, виклики наведені на рисунку 2.8.

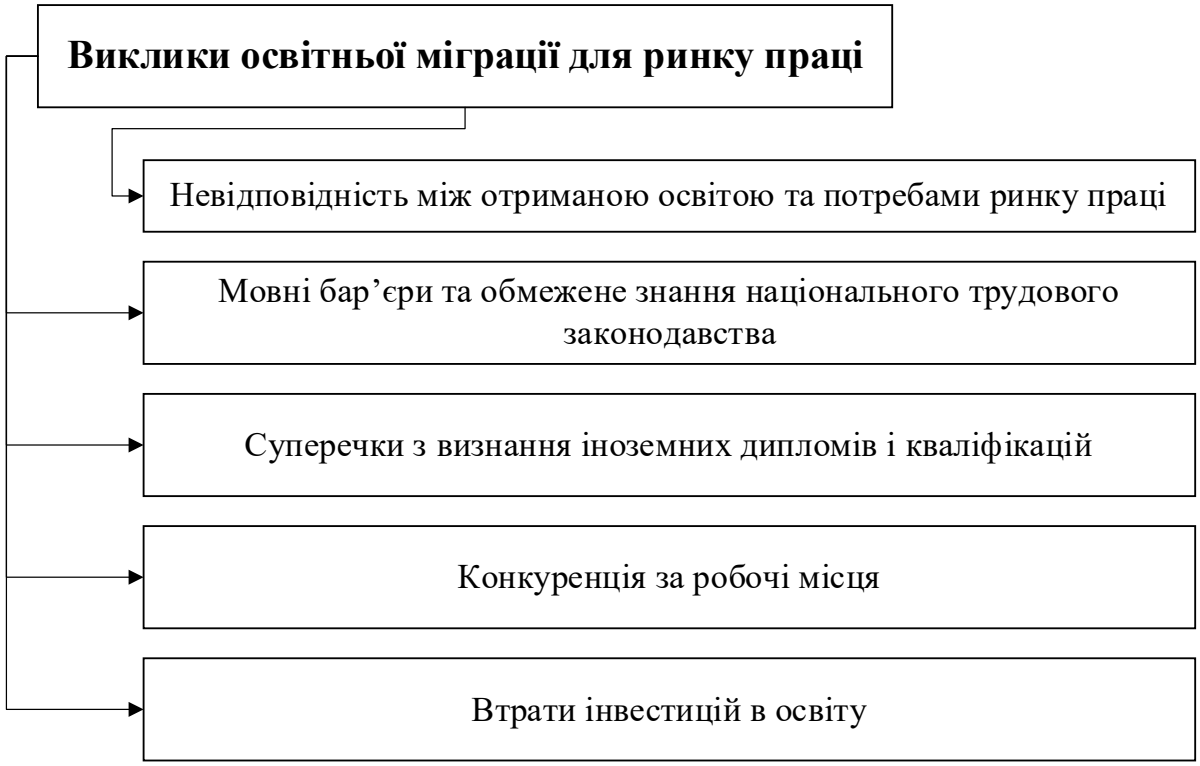

Рис. 2.8. Виклики освітньої міграції для ринку праці
Джерело: складено автором за матеріалами [40,44]

Розглядаючи виклики наведені на рисунку 2.8., одним із ключових викликів є невідповідність між отриманою освітою та потребами ринку праці. Вагома частка іноземних випускників стикається з рядом труднощів з працевлаштування за фахом через структурний дисбаланс між

спеціалізаціями, що пропонуються університетами, і реально затребуваними компетенціями.

Слід зауважити, що кореляція не виявляє причинність, тобто високі значення ВВП на душу населення не єдина причина освітньої міграції, і навпаки. Оскільки індекс інтенсивості освітньої міграції знаходиться під впливом таких факторів, як різноманіття мов навчання, політика працевлаштування, рейтинги та репутація університетів на міжнародній арені, розмір країни в цілому та рівень життя населення.

Освітня міграція є певним інструментом розвитку Європейського Союзу, його економічної системи, ринку праці, конкурентоспроможності, у подальшій перспективі освітня міграція дедалі більше інтегруватиметься з політикою зайнятості та міграції робочої сили.

Наступною проблемою залишається мовний бар'єр та обмежене знання національного трудового законодавства, що в свою чергу знижує конкурентоспроможність випускників-мігрантів порівнюючи їх з місцевими фахівцями. Це в свою чергу призводить до зайнятості позицій, нижчих ніж рівень кваліфікації, або затягування періоду пошуку роботи.

Ринок праці стикається з питанням визнання іноземних дипломів і кваліфікацій, навіть якщо вони здобуті в університетах приймаючої країни. Адміністративні процеси, регуляторні обмеження та вимоги професійних асоціацій можуть ускладнювати доступ іноземних випускників до окремих професій.

Освітня міграція посилює конкуренцію за вакантні робочі місця, особливо на початкових позиціях для молодих фахівців. Це може викликати соціальну напругу серед пошукачів роботи та потребує додаткової активації державної політики з балансування інтересів місцевих працівників і мігрантів.

Для певних країн існує ризик втрати інвестицій в освіту, у випадку студенти-іноземці після завершення навчання та після отримання освіти залишають країну через відсутність можливостей легального

працевлаштування або обмежену міграційну підтримку. У цьому випадку позитивний ефект освітньої міграції для ринку праці значно знижується [14].

Проте, не зважаючи на ряд викликів, довгострокова перспектива розвитку освітньої міграції може стати одним із ключових драйверів конкурентоспроможності ЄС у глобальній економіці знань.

Країни ЄС орієнтуються на залучення студентів у галузях із хронічним дефіцитом кадрів — інженерії, інформаційних технологіях, медицині, природничих науках. Загальні перспективи розвитку освітньої міграції до країн ЄС наведено на рисунку 2.8.

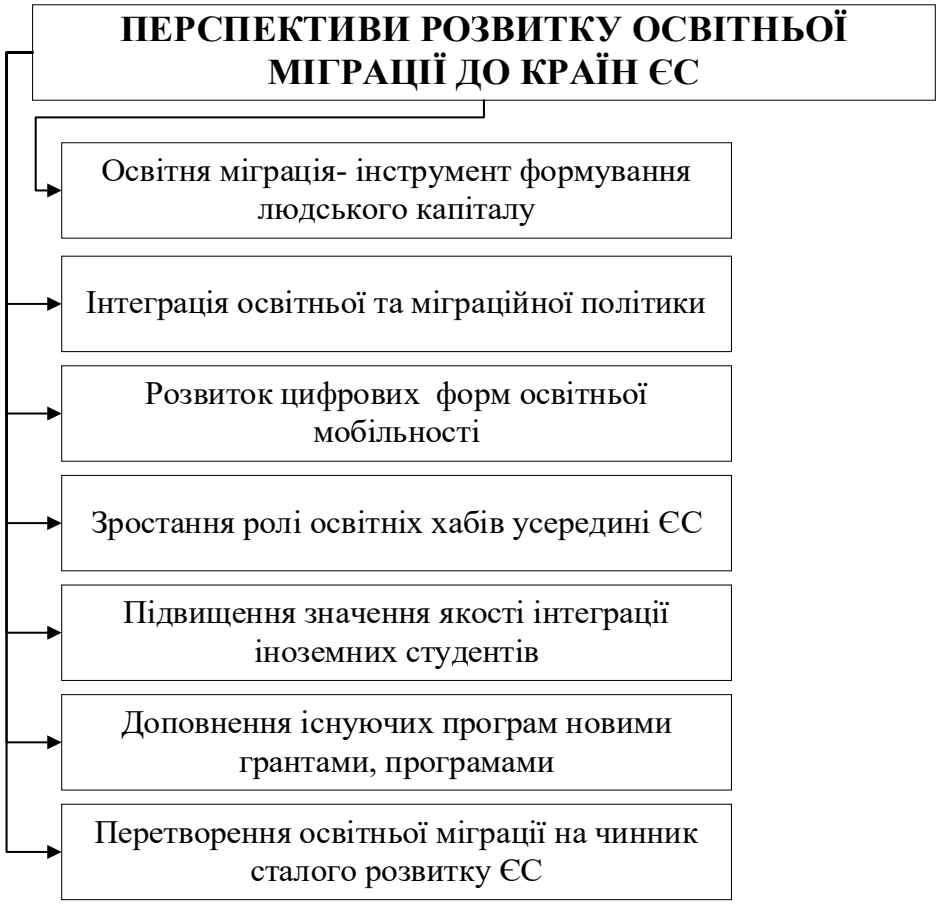

Рис. 2.9. Загальні перспективи розвитку освітньої міграції до країн ЄС

Джерело: складено автором за матеріалами [16,34]

Країни з високим показником освітньої міграції, котрі є лідерами та державами з обмеженим залученням іноземних студентів матимуть у майбутньому підсилено інтеграцію. Країни ЄС більш активно конкуруватимуть зі США, Канадою, Великою Британією та азійськими

освітніми центрами, розширюючи англомовні програми та надаючи фінансову підтримку студентам.

Освіта все частіше буде використана як один з легальних та селективних каналів довгострокової міграції, з розширенням можливостей працевлаштування після завершення навчання.

Узагальнюючи наведені перспектики на рисунку 2.9, слід зазначити, що збалансована політика у сфері освітньої міграції, орієнтована на інтеграцію студентів у ринки праці та суспільство, може перетворити освітню міграцію на один із ключових інструментів сталого соціально-економічного розвитку Європейського Союзу.

Країни ЄС мають потужні національні системи вищої освіти та університети, що стабільно займають провідні позиції у світових рейтингах. Європейські дипломи визнаються на міжнародному рівні, що суттєво підвищує конкурентоспроможність випускників на глобальному ринку праці.

Європейський Союз створив унікальні інституційні умови для освітньої мобільності: гармонізовані освітні стандарти, взаємне визнання дипломів, модульну систему навчання та програми академічного обміну. Це значно спрощує вступ, навчання і подальше продовження освіти або працевлаштування в різних країнах ЄС.

Таким чином, ефективне використання потенціалу освітньої міграції потребує комплексного підходу та рішень, а саме узгодження освітніх програм із потребами економіки, спрощення переходу від навчання до зайнятості, підтримки мовної та професійної інтеграції, а також формування гнучкої міграційної та трудової політики.

Співпраця між Україною та країнами Європейського Союзу у сфері вищої освіти та академічної мобільності має значний потенціал і вже сьогодні набуло практичних втілень через масштабні програми, інституційну підтримку та реформування національної системи освіти. У таблиці 2.10 наведено конкретні ініціативи та можливості для України.

Таблиці 2.10

Конкретні ініціативи та можливості для України

Ініціативи	Можливості
Гнучкі процедури та підтримка в умовах війни	Європейська Комісія запровадила спеціальні гнучкі правила та заходи підтримки для академічної мобільності України, що включають адаптацію проєктів та додаткові можливості участі.
Національний Erasmus+ Office (NEO) в Україні	Функціонує як інформаційний центр і координатор участі українських університетів у проєктах Erasmus+, надає бази проєктів, контактну інформацію та підтримку.
Академічна мобільність студентів та співробітників ЗВО	Українські університети беруть участь у міжнародних кредитних мобільностях, обмінах і програмах викладання/навчання в університетах ЄС.
Erasmus+ Youth і молодіжні обміни	Додаткові можливості для неформальної та освітньої мобільності молоді (включно з груповими обмінами, тренінгами, семінарами).

Джерело: складено автором за матеріалами [6,14,25]

Можна виокремити декілька взаємопов’язаних напрямів, у яких співпраця і надалі буде розвиватися. До таких напрямків відносять:

- розширення участі в програмах Erasmus+ та академічних альянсах;

- узгодження визнання кваліфікацій через визнання стандартів у вищій освіті;

- тимчасовий захист, як перехідний механіз міграції;

- цільова підтримка українських здобувачів вищої освіти, а саме підвищення стипендій, збільшення кількості проєктів фінансування;

- спільні наукові проєкти та розвиток дослідницьких мереж;

- інтеграція на ринку праці та програми «від навчання до роботи».

Для України це важливо як джерело повернення частини фахівців із накопиченим міжнародним досвідом (через програми повернення та розбудови інституційних зв’язків). Налагоджена практика працевлаштування підвищує мотивацію студентів обирати програми у ЄС і сприяє економічному

відновленню та модернізації. Проте існує ряд ризикі та викликів у співпраці, а саме:

- відтік талановитих кадрів, якщо відсутні механізми повернення, країна ризикує втратити частину інтелектуального потенціалу;

- нерівний доступ, мовний бар'єр й фінансові вимоги можуть обмежити доступ до мобільності для найбільш вразливих груп здобувачів;

- статистичні та нормативні перепони, труднощі у цифровій та змішаній мобільноті ускладнюють облік і моніторинг потоків освітніх мігрантів.

Ці ризики потребують адресних політик — стимулів повернення, грантів на реінтеграцію, мереж випускників та програм співпраці між університетами і бізнесом. Слід запроваджувати національні «коридори» підтримки студентів (стипендії + житло + менторство) спільно з університетами ЄС, підсилити програми визнання кваліфікацій та прискореного працевлаштування випускників (інтерншипи, дуальна освіта). Розвиток гібридних програм навчання (частково онлайн + короткі стажування у ЄС) для збереження доступності. Створювання стимулів для повернення фахівців (гранти на стартапи, наукові позиції, кар'єрні траєкторії в університетах України).

Таким чином, освітня міграція є важливою складовою глобальної економіки, що приносить значні переваги країнам-імпортерам праці. Однак для максимальної реалізації позитивного впливу необхідна зважена міграційна політика, яка сприяє інтеграції мігрантів та зменшує негативні наслідки для обох сторін.

Висновки до другого розділу

1. Аналіз сучасного стану освітньої міграції у країнах ЄС свідчить про її активне зростання та розширення масштабів. Програми академічної мобільності, зокрема Erasmus+, охоплюють значну кількість учасників, яка у 2024 році перевищила 1,4 млн осіб . Освітня міграція в ЄС характеризується високим рівнем інституційної підтримки та інтеграції в єдиний освітній

простір. Значна частина студентів з-за кордону у ЄС у 2023 році походила з інших європейських країн (43 %), а також з Азії (25 %) й Африки (17 %). Великі системи освіти (Німеччина, Франція, Італія), загальна кількість студентів також зросла, але частка іноземних студентів зростала швидше через привабливість програм і перспективи працевлаштування. Нижчі темпи у частини східно-європейських країн: у деяких країнах Центральної та Східної Європи (наприклад, Греція) зростання міжнародних студентів було менш вираженим, порівняно з ростом загальної студентської аудиторії. Отже, сучасний стан освітньої міграції в ЄС характеризується динамічністю, розширенням форм мобільності та зростаючим впливом на соціально-економічний розвиток регіону.

2. Освітня міграція до країн ЄС характеризується високим рівнем інституційної організованості та підтримки з боку держав і наднаціональних структур. Здійснюється через різноманітні програми академічної мобільності, гранти та стипендії, що робить освіту більш доступною для іноземних студентів. Країни ЄС приваблюють якістю освіти, міжнародним визнанням дипломів і можливостями подальшого працевлаштування. Важливою особливістю є інтеграція освітнього простору в межах європейських стандартів і підходів. Освітня міграція також супроводжується розвитком міжкультурної комунікації та обміну знаннями. Отже, освітня міграція до країн ЄС є важливим інструментом формування людського капіталу та посилення економічного потенціалу регіону. Вона сприяє формуванню професійних, мовних і міжкультурних компетенцій, що підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці. Водночас спостерігається нерівномірність міграційних потоків, де окремі країни виступають основними центрами тяжіння студентів. Після спаду під час пандемії COVID-19 освітня мобільність швидко відновилася та продовжує зростати.

3. Освітня міграція є важливим чинником економічного розвитку країн ЄС, оскільки сприяє формуванню висококваліфікованого людського капіталу. Вона забезпечує приплив талановитої молоді, яка інтегрується у науково-

освітній та інноваційний простір Європейського Союзу. Це позитивно впливає на розвиток ринку праці, підвищення продуктивності та інноваційної активності економік. Водночас освітня міграція сприяє інтернаціоналізації освіти та зміцненню міждержавної співпраці. Її трансформація пов’язана з цифровізацією освіти, розвитком дистанційного навчання та зростанням академічної мобільності. Кореляційний аналіз між індексом освітньої міграційної інтенсивності та рівнем ВВП на душу населення (у PPS) в країнах ЄС за 2024 рік показав наявність сильного позитивного зв’язку ($r = 0,71$; $p < 0,001$). Отримані результати підтверджують, що освітня імміграція концентрується переважно в економічно розвинених державах Європейського Союзу, де вища освіта інтегрована з ринками праці та економікою знань. Існують ризики нерівномірного розподілу людського капіталу між країнами ЄС, що може посилювати економічні диспропорції. Для країн-донорів освітньої міграції актуальною залишається проблема «відтоку мізків». Отже, ефективна політика регулювання освітньої міграції є ключовою умовою забезпечення сталого економічного розвитку країн ЄС.

ВИСНОВКИ

1. Освітня міграція — переміщення осіб за кордон для здобуття освіти, підвищення кваліфікації або проходження професійних стажувань — стала важливою складовою міжнародної мобільності та формування людського капіталу у Європейському Союзі. Вона одночасно впливає на поповнення ринків праці країн-реципієнтів і на кадровий потенціал країн-донорів, трансформуючи структуру зайнятості, рівні працевлаштування випускників та якість робочої сили. Освітня міграція сьогодні є «м'якою силою» розвинених країн та інструментом залучення талантів. Вона включає переміщення студентів, аспірантів та науковців з метою навчання або стажування. До основних форм освітньої міграції, відносять повна академічна мобільність, кредитна мобільність (обмін), міжнародне стажування та літні школи, «відтік мізків», «циркуляція талантів». Таким чином, освітня міграція сьогодні за своєю сутністю розуміється, не як втрата населення, а його мобільність, що є обов'язковою умовою виживання в динамічному цифровому світі.

2. Освітня міграція до Європейського Союзу є одним із найпотужніших векторів сучасної мобільності. Країни ЄС стабільно займають лідерські позиції в залученні іноземних студентів завдяки поєднанню високих академічних стандартів та продуманої соціальної політики. Міграція відіграє роль потужного каталізатора економічних змін, виступаючи гнучким інструментом перерозподілу трудових ресурсів на глобальному рівні. Для країн-реципієнтів вона забезпечує приплив як дешевої робочої сили, так і висококваліфікованих «мізків», що стимулює інновації та компенсує демографічне старіння населення. З іншого боку, країни-донори отримують значні валютні надходження у вигляді грошових переказів, які підтримують платоспроможність домогосподарств і стабілізують національну валюту. Проте масовий виїзд фахівців може спричинити інтелектуальне виснаження та гальмування внутрішнього виробництва в державах, що розвиваються. Міграційні потоки також сприяють розвитку міжнародної торгівлі та

підприємництва через формування потужних діаспор і ділових мереж. Водночас надмірна концентрація мігрантів у певних секторах може створювати тиск на соціальну інфраструктуру та локальні ринки праці. Економічний вплив міграції є амбівалентним: вона стимулює глобальний ВВП та економічну динаміку, проте вимагає від держав збалансованої політики для мінімізації ризиків «відтоку мізків» та успішної інтеграції людського капіталу в національні господарства.

3. Статистичний аналіз сучасного стану освітньої міграції у країнах ЄС свідчить про її стійке зростання: за даними Євростату, у країнах ЄС навчається понад 1,3 млн іноземних студентів. Частка студентів з-поза меж ЄС становить близько 45–50% від загальної кількості мобільних здобувачів освіти. Найбільшими країнами-реципієнтами є Німеччина (понад 400 тис. іноземних студентів), Франція (близько 350 тис.) та Іспанія (понад 200 тис.). Водночас Нідерланди демонструють один із найвищих темпів зростання — понад 10% щорічно упродовж останніх років. У межах програми Erasmus+ щороку участь беруть понад 600 тис. осіб, включаючи студентів і викладачів. Після спаду у 2020–2021 роках через пандемію COVID-19 мобільність відновилася, і вже у 2023 році її рівень перевищив докризові показники приблизно на 8–10%. Частка іноземних студентів у загальній структурі вищої освіти ЄС становить у середньому 8–10%, а в окремих країнах перевищує 15–20%. Отже, наведені статистичні дані підтверджують активну інтернаціоналізацію освіти в ЄС та зростаючу роль освітньої міграції у формуванні людського капіталу.

4. Особливості освітньої міграції у країнах ЄС свідчить про стабільне зростання кількості іноземних студентів упродовж останніх років. Загальна чисельність мобільних студентів у межах ЄС перевищує кілька мільйонів осіб, що підтверджує високий рівень інтернаціоналізації освіти. Найбільшими країнами-реципієнтами залишаються Німеччина, Франція, Нідерланди та Іспанія, які концентрують значну частку іноземних здобувачів освіти. Водночас країни Центральної та Східної Європи демонструють поступове зростання привабливості для освітніх мігрантів. Частка студентів з-поза меж

ЄС також зростає, що свідчить про глобалізацію європейського освітнього простору. Після спаду в період пандемії COVID-19 спостерігається швидке відновлення мобільності та збільшення кількості міжнародних програм обміну. Важливою тенденцією є зростання популярності короткострокових програм і змішаних форматів навчання.

5. Проведений кореляційний аналіз між індексом освітньої міграційної інтенсивності та рівнем ВВП на душу населення (у PPS) в країнах ЄС за 2024 рік показав наявність сильного позитивного зв'язку ($r = 0,71$; $p < 0,001$). Отримані результати підтверджують, що освітня імміграція концентрується переважно в економічно розвинених державах Європейського Союзу, де вища освіта інтегрована з ринками праці та економікою знань. Співпраця України та ЄС у сфері освітньої міграції має високі перспективи: від розширення академічної мобільності та спільних дослідницьких проєктів до посилення людського капіталу й сприяння економічному відновленню. Успіх цієї співпраці залежатиме від інтегрованого підходу — поєднання інституційної допомоги (Erasmus+, альянси університетів), реформ у системі освіти України та практичних механізмів інтеграції випускників у ринки праці обох сторін. Отже, перспективи розвитку освітньої міграції в Європейському Союзі в сучасних умовах є загалом позитивними та стратегічно важливими. Освітня міграція виступає потужним чинником формування людського капіталу, підтримки економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності ЄС у глобальному вимірі. Водночас її подальший розвиток залежить від здатності країн ЄС адаптуватися до цифрових трансформацій, посиленої глобальної конкуренції та демографічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Commission. (2020-2025). *European Skills Agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience. Harnessing Talent in Europe's Regions.* COM(2025). URL: https://commission.europa.eu/index_en

2. European Parliament. (2021). *Regulation (EU) 2021/817 establishing Erasmus+: the Union Programme for education, training, youth and sport.* URL: *https://www.europarl.europa.eu/portal/en*

3. European Council. (2022). *Council Recommendation on building bridges for effective European higher education cooperation.* URL: *https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/05/31/european-council-conclusions-on-ukraine-30-may-2022/*

4. Eurostat. (2023-2025). *Migration and migrant population statistics. Tertiary education statistics - international student mobility.* URL: https://ec.europa.eu/eurostat

5. European Migration Network (EMN). (2022). *Attracting and Retaining International Students in the EU.* URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn_en

6. European Education and Culture Executive Agency (EACEA). (2023). *The European Higher Education Area in 2023: Bologna Process Implementation Report.* URL: https://www.eacea.ec.europa.eu/index_en

7. OECD. (2023-2025). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators. International Migration Outlook 2025.* URL: https://www.oecd.org/en/about/oecd-and-g7.html

8. IOM. *World Migration Report 2024.* International Organization for Migration. URL: https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024

9. UNESCO. *Global Education Monitoring Report: Education and Migration.* URL: https://www.unesco.org/en

10. World Bank. (2023). *World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies.* URL: https://data.worldbank.org/

11. QS Quacquarelli Symonds. (2025). *Global Student Flows Europe Report 2025*. URL: https://www.qs.com/

12. EUA (European University Association). (2024). *The Impact of Internationalisation on Higher Education in Europe*. URL: https://www.eua.eu/news/eua-news/eua-welcomes-11-new-members-2.html

13. Recchi, E., & Safi, M. (Eds.). (2024). *Handbook of Human Mobility and Migration.* Edward Elgar Publishing.

14. Czaika, M. (2021). *High-Skilled Migration: Drivers and Policies.* Oxford University Press.

15. Findlay, A. M., & Ahrens, J. (2022). *International Student Mobility and the World-City Network.*

16. Froumin, I., & Smolentseva, A. (2023). *Higher Education in the Era of Post-Globalization.*

17. Brooks, R., & Waters, J. (2021). *Student Mobilities, Migration and the Internationalization of Higher Education.*

18. Абліцов, О. (2022). "Освітня міграція як чинник формування людського капіталу в ЄС". *Економіка та держава*.

19. Васильченко, О. (2023). "Вплив студентської мобільності на ринок праці країн Європейського Союзу". *Міжнародна економічна політика*.

20. Гевко, О. (2021). "Інтелектуальна міграція в умовах глобалізаційних викликів". *Вісник економічної науки України*.

21. Beine, M., et al. (2021). «A Panel Data Analysis of International Student Mobility.» *Journal of International Economics*.

22. Van Mol, C. (2022). «International student mobility and the labour market: A comparative study.» *European Journal of Education*.

23. Kahanec, M. (2023). «The Economic Impact of East-West Migration on the European Union». *IZA World of Labor*.

24. Sieders, S. (2024). «Brain Drain vs Brain Circulation: Evidence from Central and Eastern Europe». *Journal of Common Market Studies*.

25. Козловський, С. (2024). «Моделювання впливу освітньої міграції на ВВП країн-реципієнтів». *Науковий вісник Ужгородського університету*.

26. Лич, В., & Товмаченко, Н. (2022). «Статистичний аналіз міграційних потоків студентів в межах програми Erasmus+». *Статистика України*.

27. Заблоцька, Р. (2023). «Трансформація міжнародної освіти в умовах цифрової глобалізації». *Економічний часопис-XXI*.

28. Poutvaara, P. (2020). «Global Race for Talent: How to Retain International Students» *CESifo Forum*.

29. Wende, M. van der. (2021). «The Role of Higher Education in EU Foreign Policy». *Journal of Studies in International Education*.

30. Міжнародні економічні відносини : підручник / [кол. авт.]; за ред. О. А. Довгаль. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – 852 с.

31. Світова економіка : підручник / [кол. авт.]; за ред. О. А. Довгаль. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – 526 с.

32. Глобальні проблеми сучасності : підручник / [кол. авт.]; за ред. В. С. Бакірова (голова), А. П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересадько, В. І. Сідорова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. – 632 с.

33. Bertelsmann Stiftung. (2025). *Skilled Migration and the Future of the German Labour Market.*

34. Bruegel Think Tank. (2024). *Migrants' contribution to the EU's green and digital transitions.*

35. Centre for European Policy Studies (CEPS). (2024). *The Economics of Student Visas: A Comparative Analysis.*

36. Harnessing Talent Platform. (2023). *Exploring Drivers and Policy Approaches of Student Migration in the EU.*

37. European Commission Research Centre (JRC). (2024). *Demographic Scenarios for the EU: Education and Migration.*

38. Erasmus Student Network (ESN). (2024). *Survey on Social Inclusion in Student Mobility.*

39. Oxford Economics. (2023). *The Economic Value of International Students to the EU Economy.*

40. IZA Institute of Labor Economics. (2025). *Report No. 75: The Potential Economic Benefits of Education of Migrants in the EU.*

41. Education International. (2024). *The Impact of Privatization on International Student Flows.*

42. WIFO (Austrian Institute of Economic Research). (2024). *Labour Market Integration of Foreign Graduates in the EU.*

43. SchengenVisaInfo. (2025). *Annual Report on Student Visa Trends in the Schengen Area.*

44. ICEF Monitor. (2024). *The shifting landscape of student mobility in Southern Europe.*

45. Higher Education Policy Institute (HEPI). (2024). *Comparative Study of Post-study Work Visas in the EU.*

46. Kyiv National Economic University. (2024). *Materials of the International Conference on Global Economic Challenges.*

47. World Economic Forum. (2025). *The Global Talent Competitiveness Index 2025: Focus on EU.*

48. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. 77 с. Київ, 2020. Міністерство освіти і науки України: сайт. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osvitiv-ukraini-02-10-2020.pdf

49. Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження) / ред.: Т. Г. Васильців, О. Т. Риндзак. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2020. 60 с. URL: https://acc.cv.ua/news/ukraine/mayzhe-utrichi-zrosla-kilkist-ukrayinskih-studentiv-za-kordonom-33428

50. Державна служба статистики України: сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua 40 ISSN 1562-0905 Регіональна економіка 2021, №1. Регіональні детермінанти середовища освітньої еміграції населення

51. Карта проектів Tempus IV. Erasmusplus: сайт. 2020. URL: https://erasmusplus.org.ua/projects-map.html Григор'єва С.

52. Міністерство соціальної політики України: сайт. 2024. URL: https:// www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html

53. Державна служба статистики України: сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2024/zb/11/zb_yearbook_2024.pdf

54. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 р. № 660-р. Законодавство України: сайт. URL: https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/660-2018-%D1%80.

55. Кваліфікаційна робота бакалавра : методичні рекомендації до виконання для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньої програми «Міжнародні економічні відносини» / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, Н. А. Казакова, С. А. Касьян, Н. В. Непрядкіна, О. В. Ханова. – 6-те вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – 40 с. Режим доступу: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/0df46fd07fdfb21976bf7f7da2c1c8e6.pdf